

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

Aralık / December 2018, 22 (2): 1191–1220

**Etlerinin Yenilmesi Yasaklanan Hayvanlar İle İlgili Hadis Rivayetlerinin
Değerlendirilmesi**

Evaluation of Ḥadīth Narratives Related with the Animals Whose Meat is Forbidden to Eat

Nejla Hacıoğlu

Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı
Assistant Professor, Kırıkkale University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Hadith
Kırıkkale, Turkey

nejlahacioglu@gmail.com

orcid.org/0000-0002-0267-045X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 09 Eylül / September 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 03 Aralık / December 2018

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık / December 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

Cilt / Volume: 22 **Sayı / Issue:** 2 **Sayfa / Pages:** 1191–1220

Atıf / Cite as: Hacıoğlu, Nejla. “Etlerinin Yenilmesi Yasaklanan Hayvanlar İle İlgili Hadis Rivayetlerinin Değerlendirilmesi [Evaluation of Ḥadīth Narratives Related with the Animals Whose Meat is Forbidden to Eat]”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 22/2 (December 2018): 1191–1220. <https://doi.org/10.18505/cuid.492288>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved. www.dergipark.gov.tr/cuid

Evaluation of Ḥadīth Narratives Related with the Animals Whose Meat is Forbidden to Eat

Abstract: As in every religious issue, the two main resources of Islām which are the Qur’ān and the Sunnah/ḥadīths are the first reference sources for deciding the things that are forbidden by Islam. There is no evidence in the Qur’ān that suggests specific types of animals are forbidden to eat except pork. Other than pork, only the animals which are slaughtered without the name of Allah, their blood and their carcass are forbidden to consume. Except these restricted ill-gotten meats, in the Qur’ānic verses there are no other limitations referring to different animals. However, in Ḥadīth sources there are some narratives referring to the Prophet Muḥammad, implying that He named some other forbidden animals beside the ones specified in the Qur’ān. Collecting the narratives and evaluating them as a whole will contribute for a better understanding of the rules and principles of prohibitions that the Prophet Muḥammad imposed on this issue. Moreover, it will help to identify whether those rulings on some animals are unconditional and world-wide or cause-related and thus changeable according to the conditions. Furthermore, in this matter, although some animals’ meat are not mentioned as forbidden in the Qur’ān, they are banned by the Prophet Muḥammad. This brings the need to highlight the importance of the capacity of the Prophet Muḥammad on deciding what is permissible (*ḥalāl*) and forbidden (*ḥarām*) in the religion.

Summary: While the authority for determining what is *ḥalāl* (lawful) and what is *ḥarām* (forbidden) belongs essentially to Allah, the Prophet Muḥammad is also authorized to appoint what is *ḥalāl-ḥarām* by Allah. Authority of the Prophet Muḥammad related to the issue is not absolute and stems from the Qur’ān. *Ḥalāl* and *ḥarām* in the Qur’ān prescribed by Allah can be included in the concepts of *ma’rūf* (right) - *munkar* (wrong) and *tayyibāt* (clean) - *ḥkabāis* (filthy). It is understood that the Prophet Muḥammad grounded his commands in the concept of *ḥkabāis*.

Prohibitions related to animal meats in the Qur’ān are limited to four: carcass, blood, pork and animals, which are not slaughtered in the name of Allah. However, in the Ḥadīth resources there are some narratives about the Prophet’s prohibition on consuming some types of animals other than the forbidden animals specified in the verses. These narratives can be classified in three titles: 1. Animals, which are prohibited to be eaten. 2. Animals, which are prohibited because of the way they are fed and slaughtered. 3. The matter of prohibition of the animals, which are commanded or forbidden to be slaughtered by the Prophet Muḥammad.

At the end of the studies conducted based upon ḥadīth resources, in particular *Kutūb al-Sittah* (the well-known six ḥadīth books), it has been discovered that the animals, which are mentioned as not being permissible in the narratives, they are limited to domesticated donkey and the species of “predatory animals, predatory birds”, namely wolf, fox and cat. Even though the narratives about hyena imply as eatable, hyena is included in this article as it’s a predatory animal.

The narratives regarding the prohibition of meat of domesticated donkey were transferred by approximately twenty Companions in respect to the time of the Battle of Khyber. This prohibition is generally stated in the ḥadīth resources as: “We were having dire hunger at the nights of Khyber. When the day for Khyber came, we encountered domesticated donkeys. We immediately slaughtered them. When we put the meat in the pot and started to boil it, crier of the Prophet Muḥammad called “Knock over the pots and don’t eat any of the donkey meat”. Regarding the issue there are such statements of some Companions like “we were banned from eating

domesticated donkey”, “The Prophet banned the meat of domesticated donkey” among the narratives about the ban. In addition to a large number of narratives about the prohibition of domesticated donkey meat, there are two narratives related to permission of the Prophet for eating domesticated donkey and a narrative that Ibn ‘Abbās did not accept the ban. One of the said narratives is not among the narratives in the *Kutūb al-Sittah* while the other one is stated solely in the *Sunan* of Abū Dāwūd and thought to be acceptable by the traditionists. Even though this narrative’s authenticity is accepted, it is understood that there is an implication for the permission based on a necessity. According to the narrative, Ibn ‘Abbās referred to 145th verse of the surah al-An’am as a proof to his view saying “What ḥalāl is what Allah allowed, what ḥaram is what Allah forbidden and the things about which there is no judgement of Allah are *mubāḥ* (permissible)”. As for us, the fact that Ibn ‘Abbās did not accepted the prohibition implies that he did not recognize the Prophet’s command related to the prohibition as an absolute prohibition. The conveyances of many Companions, which are consistent with each other, about the Prophet’s prohibition on eating domesticated donkey during the Battle of Khyber, proved that the prohibition was applied. Even though there is no dispute about prohibiting domesticated donkey, it is controversial whether the prohibition is absolute, constant or provisional based on certain reasons. It is more reasonable to accept that this prohibition was provisional and it was based on certain reasons. Because there are many narratives bearing information that this prohibition was due to several reasons and this is a situation which needs to be considered. Accordingly, there are three reasons, nearly all of which are attributed to judgement of the Companions. These were the facts that domesticated donkey was used in transportation; it used to eat filth and it was slaughtered/consumed without distributing booty/paying taxes. The seeking of the Companions for any reason for this prohibition indicates that they needed to comprehend this prohibition and that the prohibition is not absolute and constant.

There is no explanation neither in the resources where the narratives are included nor in the annotation about when, where, why and in which context the prohibition regarding the predatory animals was realized. It is highly possible to assume that the Prophet prohibited these animal as they eat carcass. Another interesting issue within this regard is the fact that there are narratives and views indicating permissibility of eating hyena, which is a predatory, while predatory animals are forbidden in the narratives. Statements of the Prophet related to permissibility of eating hyena, which are considered authentic by traditionists and information about the Arabs who used to eat hyena and some of the Companions who praised eating hyena indicate that *urf* (custom) has a primary and decisive role about permissibility of eating meats. Regarding this matter about the hyenas, the narratives pointing out some Companions like ‘Ā’isha bint Abī Bakr and Ibn ‘Abbās who viewed prohibition of animals other than the prohibited animals in the Qur’an as inapplicable and other issues referring to the dispute indicate that prohibition of the Prophet Muḥammad for predators can not be accepted as an absolute and unquestionable prohibition.

Some of the prohibitions mentioned in ḥadīth narratives, except these animals, stem from the way of feeding and slaughtering of some animals. It is understood that consuming meat and milk of the animals that eat filth is prohibited in order to abstain from the things harming human health and *mujassam* (killing an animal with an arrow, etc. by fastening it as a target) is prohibited

as carcass is banned and it is not permissible to torture and harm animals. Some of the prohibitions are related to the some animals, which were allowed and banned to slaughter by the Prophet. As the Prophet commanded some animals to be slaughtered and some animals not, meat of these animals was considered as forbidden. There is a dispute among the scholars, whilst there is not any statement of the Prophet about whether the animals included in this group can be eaten or not. It is seen that the Prophet ordered to slaughter some of the animals and prohibited to slaughter some other animals based on several reasons.

Keywords: Hādīth, Prophet Muḥammad, Forbidden by religion, Animal meat, Narratives

Etlerinin Yenilmesi Yasaklanan Hayvanlar İle İlgili Hadis Rivayetlerinin Değerlendirilmesi

Öz: İslâm dininin temel iki kaynağı durumunda olan Kur'ân ve Sünnet/hadis her dinî meselede olduğu gibi haram kılınan şeylerin tespitinde de ilk müracaat kaynağıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de et olarak domuz etinden başkasının haram kılındığı açıklanmamıştır. Bunun dışında herhangi bir hayvanın leşi, kanı ve Allah'tan başkası adına kesileni, yenilmesi haram kılınanlar olarak belirtilmiştir. Bu sınırlı haramların dışında âyetlerde herhangi bir hayvanın etinin yenilmeyeceği ile ilgili başka bir bilgiye rastlanmamaktadır. Hadis kaynaklarında ise Hz. Peygamber'in âyetlerde yer alanların dışında bazı hayvanların yenilmesini yasakladığına dair rivayetlerin varlığı söz konusudur. Bu konudaki rivayetlerin derlenmesi ve bir bütünlük içerisinde ele alınarak değerlendirilmesi, Hz. Peygamber'in bu yasaklamalarda dayandığı ilke ve esasların tespit edilmesinde önemli katkı sağlayacak, aynı zamanda Hz. Peygamber'in bazı hayvanlar için verdiği haram hükmünün mutlak ve evrensel özellikte bir yasaklama mı yoksa sebeplere bağlı, değişebilir özellikte mi olduğunun belirlenmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca, konu, Kur'ân'da yasaklanmamış bazı hayvan etlerinin Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış olması hususunu içermektedir. Bu durum Hz. Peygamber'in helal-haram kılma yetkisi meselesine temas etmeyi gerekli kılmaktadır.

Özet: İslâm'da helal ve haramı belirleme yetkisi aslî olarak Allah'a ait olmakla birlikte Allah tarafından Hz. Peygamber'e helal-haram kılma yetkisi tanınmıştır. Hz. Peygamber'in bu konudaki yetkisi mutlak bir yetki olmayıp, Kur'ân kaynaklıdır. Kur'ân'da Allah'ın koyduğu *helal-haram, maruf-münker* ve *tayyibat-habâis* kavramlarına dâhil edilebilecek niteliktedir. Hz. Peygamber'in bazı hayvan etleri ile ilgili verdiği haram hükümlerinde *habâisi* esas aldığı anlaşılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de hayvan etleri ile ilgili yasaklar, leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen olmak üzere dört çeşit ile sınırlıdır. Hadis kaynaklarında ise Hz. Peygamber'in âyetlerde yer alanların dışında bazı hayvanların yenilmesini yasakladığına dair rivayetlerin varlığı söz konusudur. Bu rivayetler üç başlık altında sınıflandırılabilir: 1. Yenilmesi yasaklanan hayvanlar. 2. Besleniş ve öldürülüş tarzları sebebiyle yenilmesi yasaklananlar. 3. Hz. Peygamber'in öldürülmesini emrettiği ve yasakladığı hayvanların haramlığı meselesi.

Ağırlıklı olarak *Kütüb-i Sitte*'den olmak üzere, hadis kaynakları esas alınarak yapılan inceleme sonucunda rivayetlerde etinin yenilmeyeceği bağlamında söz konusu edilen hayvanların şunlardan ibaret olduğu tespit edilmiştir: Ehlî eşek, tür ismiyle "yırtıcı hayvanlar, yırtıcı kuşlar", yırtıcı hayvanlardan kurt, tilki ve kedi. Sırtlan hakkındaki rivayetler onun yenilebileceğine delalet etmekle birlikte yırtıcı bir hayvan olması sebebiyle makalede yer verilmiştir.

Ehlî eşek etinin yasaklanması ile ilgili rivayetler yirmi kadar sahâbîden Hayber savaşı günleri ile ilişkili olarak rivayet edilmiştir. Bu yasak hadis kaynaklarında genellikle şöyle anlatılmıştır: “Hayber gecelerinde açlık çekiyorduk. Hayber günü gelince, ehlî eşeklere rastladık. Hemen onları kestik. Tencereye koyup kaynatırken, Hz. Peygamber’in münâdisi “Tencereleri devirin, eşeklerin etlerinden hiçbir şey yemeyin” diye seslendi.” Bu hususla ilgili “Ehlî eşek etlerinden menedildik.”, “Rasûlullah ehlî eşek etlerini haram kıldı.” gibi ifadeler farklı sahâbîlerin yasakla ilgili beyanları arasındadır. Ehlî eşek etinin yasaklandığı konusunda mevcut çok sayıda rivayetin yanında Hz. Peygamber’in eşek etinin yenilmesine izin verdiğine dair iki rivayet ve İbn Abbâs’ın bu yasağı kabul etmediğine dair bir rivayet kaynaklarda yer almaktadır. Söz konusu iki rivayetten birisi *Kütüb-i Sitte*’de yer almayıp diğeri sadece Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde yer almakta ve muhaddislerce makbul sayılmamaktadır. Bu rivayet sahih kabul edilse dahi zarurete dayalı bir izne delâlet ettiği anlaşılmaktadır. Rivayetlere göre İbn Abbas “...Allah’ın helal kıldığı şey helal, haram kıldığı şey haram ve hakkında hüküm vermediği şey de mübahtır.” diyerek, bu görüşüne En’âm sûresi 145. ayeti delil göstermiştir. İbn Abbâs’ın bu nehyi kabul etmemesi kanaatimizce onun Hz. Peygamber’in bu konudaki yasaklama hükmünü mutlak bir yasak olarak görmediği anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber’in Hayber Savaşı esnasında ehlî eşek etinin yenilmesini yasakladığına dair çok sayıda sahâbînin ittifak halindeki nakilleri bu yasağın gerçekleştiğini ispat etmektedir. Ehlî eşek etinin yasaklanması konusunda bir ihtilaf görünmemekle birlikte bu yasağın mutlak, değişmez bir yasak mı yoksa sebeplere bağlı geçici bir yasak mı olduğu konusu ihtilaflıdır. Bu yasağın geçici ve sebeplere dayalı bir yasak olduğunu kabul etmek daha makul görünmektedir. Çünkü bu yasaklamanın çeşitli sebeplere dayandığına dair bilgiler içeren pek çok rivayet mevcuttur ve bu dikkate alınması gereken bir durumdur. Bu hususta hemen hepsi sahâbenin değerlendirmelerine dayanan üç sebepten söz edilmektedir. Bunlar; yük taşımada kullanılıyor olması, pislik yemesi ve ganimet taksimi yapılmadan/vergisi verilmeden kesilmesi/tüketilmesidir. Sahâbîlerin bu yasaklamada bir sebep aramaları bu yasağı anlamlandırma ihtiyacı duyduklarını göstermekte ve aynı zamanda yasağın mutlak ve değişmez olmadığına delâlet etmektedir.

Yırtıcı hayvanlarla ilgili yasaklamanın hangi bağlamda, ne zaman, nerede ve niçin gerçekleştiği ile ilgili ne rivayetlerin yer aldığı kaynaklarda ne de şerhlerde herhangi bir açıklamaya rastlanmaktadır. Hz. Peygamber’in bu hayvanları leş yiyor olmaları sebebiyle yasaklamış olması güçlü bir ihtimaldir. Bu konuda dikkat çeken diğeri önemli bir husus da rivayetlerde yırtıcı hayvanlar yasaklanmış iken yine yırtıcı bir hayvan olan sırtlanın yenilebileceği yönündeki rivayet ve görüşlerin mevcûdiyetidir. Hz. Peygamber’in sırtlanın yenilebileceğine dair muhaddislerce sahih kabul edilen beyanları, Arapların sırtlan yedikleri ve sahâbîlerden bazılarının sırtlanın yenilmesini güzel bulduklarına dair bilgiler, hayvan etlerinin yenilip yenilmeyeceği hususunda *örfün* öncelikli ve belirleyici bir rolü bulunduğuna işaret etmektedir. Sırtlanla ilgili bu durum, Hz. Âişe, İbn Abbâs gibi sahâbîlerden Kur’ân da yasaklananlar dışında yasak bulunmayacağı görüşünde olduklarına dair nakiller ve ihtilafın varlığına işaret eden diğeri hususlar, Hz. Peygamber’in yırtıcılarla ilgili yasaklamasının mutlak ve tartışılmaz bir yasaklama olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir.

Bu hayvanlar dışında hadis rivayetlerinde bahsi geçen diğeri yasakların bir kısmı bazı hayvanların besleniş ve öldürülüş tarzlarından kaynaklanmaktadır. Pislik yiyen hayvanın etinin ve sütünün insan sağlığına zarar veren şeylerden kaçınma amacıyla, mucesseminin ise leşin haram

hükümünde olması ve hayvanlara eziyet ve zarar vermenin câiz görülmemesi sebebiyle yasaklandığı anlaşılmaktadır. Yasakların bir kısmı da Hz. Peygamber'in öldürülmesini emrettiği ve yasakladığı bazı hayvanlarla ilgilidir. Hz. Peygamber'in bazı hayvanların öldürülmesini bazılarının da öldürülmemesini emretmesi, bu hayvanların etlerinin haram olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu grupta yer alan hayvanların yenilip yenilmeyeceği hususunda Hz. Peygamber'in herhangi bir beyanı mevcut olmadığı gibi âlimler arasında da ihtilaflar mevcuttur. Hz. Peygamber'in birtakım sebeplere dayanarak bazı hayvanların öldürülmesini emrettiği ve zararsız hayvanların öldürülmesini yasakladığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Peygamber, Haram, Hayvan Etleri, Rivayetler

GİRİŞ

Bazı hayvan etlerinin yenilmesini yasaklayan rivayetlerin incelenmesinde, bu husustaki mevcut rivayetlerin ve farklı tarihlerin derlenmesi, biraraya getirilmesi ve bütünlük içerisinde değerlendirilmesi şeklinde bir yöntem takip edilecektir. Hedefimiz bu konuda adı geçen bütün hayvanlarla ilgili rivayetleri toplamaktır. Değerlendirmeye tâbi tutulacak hayvanların belirlenmesinde, hayvanların, hadis kaynaklarında etlerinin yenilmeyeceği yönüyle zikredilmiş olması esas alınmıştır.

Hadis kaynaklarında bu konudaki rivayetler ağırlıklı olarak "Et'ime/Yiyecekler", "Zebâih/Boğazlama", "Sayd/Avlanma" bölümlerinde yer almakta, bunun yanı sıra rivayetlerin birden fazla konuyu içerdiği durumlarda başka bölümlerde de bu husustaki rivayetlere rastlanmaktadır. İlgili rivayetler *Kütüb-i Sitte* merkezli ele alınmıştır. Ancak konuyla ilgili farklı bir yöne temas etme veya bir görüŖe kaynaklık etme durumunda *Kütüb-i Sitte* dışında diğer bazı hadis kaynaklarına da müracaat edilmiştir.

Hadis kaynaklarında etleri yasaklanan hayvanlar ile ilgili mevcut rivayetleri esas alarak yaptığımız inceleme sonucunda, konunun üç başlık altında değerlendirilmesinin isabetli olacağını düşündük. Bu başlıklardan ilki olan "Yenilmesi yasaklanan hayvanlar" konusu, etinin haramlığı bağlamında zikri geöen hayvanlarla ilgili rivayet ve değerlendirmeleri ihtiva etmekte olup, konunun esasını oluşturmaktadır ve bu başlık, rivayetlerin genelinden öıkan durum göz önünde bulundurulularak oluşturulmuştur. Öünkü hemen her konuda sıhhat dereceleri aynı olmamakla birlikte farklı anlamlar içeren rivayetler bulunmakta ve bu hal, kesin ve net bir sınıflandırma yapmayı güçleştirmektedir. Ağırlıklı olarak *Kütüb-i Sitte*'den olmak üzere, hadis kaynakları esas alınarak yapılan inceleme sonucunda rivayetlerde etinin yenilmeyeceği bağlamında söz konusu edilen hayvanların şunlardan ibaret olduğu tespit edilmiştir: Ehlî eşek, tür ismiyle "yırtıcı hayvanlar, yırtıcı kuşlar", yırtıcı hayvanlardan kurt, tilki ve kedi. Sırtlan hakkındaki rivayetlerin muhtevaları, onun yenilmesi mübah görölen bir hayvan olduğuna delâlet etmekle birlikte, yırtıcı bir hayvan olması sebebiyle sırtlana yer verme ihtiyacı duyulmuştur. Bunun dışında dolaylı olarak beslenme ve öldürölme biçimleri esas alınarak yasaklananlar ve Hz. Peygamber'in yenilip yenilmeyeceği bağlamında beyanı olmadığı halde öldürölmesini ve öldürölmemesini emrettiği bazı hayvanların haram kapsamına dâhil edilmesi meseleleri ele alınacak konuları oluşturmaktadır. Üç başlık şu sıralamaya göre ele alınacaktır.

1. Yenilmesi yasaklanan hayvanlar,

2. Besleniş ve öldürölüş tarzları sebebiyle yenilmesi yasaklananlar,

3. Hz. Peygamber'in öldürölmesini emrettiği ve yasakladığı hayvanların haramlığı meselesi.

Konunun genişliği sebebiyle hayvan etlerinin helal ya da haram oluşunun belirlenmesindeki diğer kriterlerden kesim usul ve şartları, avlanma usul ve şartları ve ayrıca hayvanlardan etleri dışında faydalanmanın helal-haramlığı gibi hususlar bu makalede yer almayacaktır.

Konu, Kur'an'da yasaklanmamış bazı hayvan etlerinin Hz. Peygamber tarafından haram kılınması ile ilgili olduğundan, rivayetlerin değerlendirilmesine geçmeden önce Hz. Peygamber'in haram kılma yetkisinin mahiyeti meselesine yer verilmesi gerekmektedir.

Araştırma konumuz ile ilgili daha önce yapılmış eser veya makale düzeyinde müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak fıkıh alanında genel olarak helal-haram ve hususî olarak yiyeceklerin helal-haramlığı ile ilgili çalışmalarda konu ile alâkalı rivayetlere kısmen değinildiği görölmüştür.

1. HZ. PEYGAMBER'İN HARAM KILMA YETKİSİNİN MAHİYETİ

Hz. Peygamber'in helal-haram kılma yetkisine sahip olduğu konusunda ihtilaf olmakla birlikte, bu yetkinin mahiyeti konusunda birtakım görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu hususta iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden biricisine göre Hz. Peygamber'in helal ve haramı belirleme yetkisi, Kur'an'dan bağımsız, mutlak bir yetkidir, diğer görüşe göre ise bu yetki mutlak değil, Kur'an kaynaklıdır.

İslâm'da helal ve haramı ilk vaz'eden Allah'tır ve helal-haramı belirleme hak ve yetkisi de yalnız O'na aittir. Başka bir ifadeyle kesin olarak yasaklanmış fiiller bizzat Allah tarafından belirlenmiş ve bu yetki sadece O'na tahsis edilmiştir. Allah'ın koyduğu haramlar, hakkında ihtilaf bulunmayan kesin ve sabit hükümlerdir. Sıfat ve mevkileri ne olursa olsun, hiçbir kula helal ve haram kılma yetkisi tanınmamıştır.¹ Hz. Peygamber'in öncelikle bir kul ve kendisine vahyedilene tâbi olma yükümlölüğü dikkate alındığında onun hayvan etlerinin haramlığı konusundaki tasarruflarının, asıl helal-haram koyucu olan Allah'ın hükmüne tâbi bir özellikte olduğu farkedilecektir. Hz. Peygamber'in bu yetkisini Allah'ın hükmüne rağmen hüküm koyma ve mutlak, keyfi bir yetki biçiminde algılamak tevhid açısından uygun bir yaklaşım değildir.² Kur'an'da bu yetkinin yalnız Allah'a ait olduğu ifade edilmiş,³ bu yetkiyi kendisinde görenler tanrılık iddiasında bulunmakla nitelenmiştir.⁴ Bunun yanında Kur'an'ı Kerim'de Allah'ın Hz. Peygamber'e helal-haram kılma yetkisi verdiği açık olarak ifade edilmiştir. Bu hususa delâlet eden âyetler şunlardır:

¹ Yusuf Karadâvî, *İslâm'da Helal ve Haram*, trc. Mustafa Varlı (Ankara: Hilal Yayınları, 1970), 26-27; Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1987), 19-20; Ali Bardakoğlu, "Haramlar ve Helaller", *İlmihal* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 2: 36-37; Ferhat Koca, "Haram", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 16: 103.

² Yavuz Ünal, *Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2010), 26.

³ el-En'am 6/119; eş-Şûrâ 42/ 21; Yûnus 10/59; en-Nahl 16/116; et-Tevbe 9/31.

⁴ Mehmet Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2017), 133.

“Kendilerine kitap verilenlerden, Allah’a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah’ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyenlerle, ezilip büzülerek kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.” (et-Tevbe 9/29).

“Onlar, ellerindeki Tevrat’ta ve İncil’de yazılı bulunan o elçiye, o ümmî peygambere uyarlar. O (Peygamber)ki, kendilerine iyiliği emreder, onları kötülükten meneder; onlara temiz ve hoş şeyleri helal, pis ve çirkin şeyleri haram kılar...” (el-A’râf 7/157).

Allah’ın helal-haram kılma yetkisi ile Hz. Peygamber’in yetkisi karşılaştırıldığında, helal ve haramı belirleme yetkisinin esasen ve öncelikle Allah’a ait olup, Hz. Peygamber’in yetkisinin ancak Allah’ın hüküm ve iradesine uygun olanı belirlemeye/açıklamaya yönelik olduğu ve Hz. Peygamber’in Allah’ın esaslarını koyduğu kısımlara açılım getirdiği ifade edilmiştir.⁵ Allah’ın yetkisi tamamen bağımsız, aslî ve kendinden olduğu halde, Rasûlününki vahye bağlı ve ondan kaynaklanan bir yetki olarak değerlendirilmiştir.⁶ Hz. Peygamber’in sahip olduğu yetki mutlak değil, Kur’ân’da Allah’ın koyduğu *helal-haram*, *ma’rûf-münker*, *tayyibât-habâis* kavramlarına dahil edilebilecek bir niteliktedir. Kur’ân’dan müstakil değil, Kur’ân kaynaklıdır. Kur’ân’ın hükmüne kıyas veya onun kaideleri altına sokma vb. şekillerde gerçekleşir.⁷ Hayvan etlerinin haramlığı konusu özelinde A’râf sûresi 157. ayette geçen Hz. Peygamber’in *tayyibâtı* helal, *habâisi* haram kılacağı ifadeleri değerlendirildiğinde *tayyibât* ve *habâis* kavramlarının özellikle de yiyeceklerin helal-haramlığı konusunda belirleyici bir işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Helal ve haramı ilkten vaz’edenin Allah olduğu hakikati ve âyette Hz. Peygamber’in *tayyibâtı* helal, *habâisi* haram kılacağı ifade edilmesi, Hz. Peygamber’in yiyeceklerle ilgili açıklamalarının her iki konuda örneklendirme anlamına geldiğini göstermektedir.⁸ *Tayyibat* kelimesi, iyi, temiz, hoş, lezzetli anlamına gelmekte, dolayısıyla İslâm’ın meşru gördüğü davranışlar ile, insanoğlunun hoşlanıp lezzet aldığı, insanın vücuduna tıbben zararı olmayan faydalı ve temiz yiyecekler, bu kelimenin kapsamını oluşturmaktadır. Tam tersi *habâis* için geçerli olup pis, iğrenç, insanın hoşlanmadığı ve sağlığa zararlı şeyler bu kelimenin sahip olduğu anlamları ifade etmektedir.⁹ Burada hoşlanma, temiz olma ve lezzet alma gibi nitelikler kültürel ve coğrafi şartlara bağlı olarak toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir.¹⁰ Bu sebeple Allah’ın haramları ve helalleri evrensel ve değişmez olduğu halde Hz. Peygamber’in özellikle örfe dayalı yeme içme kabilinden yasaklamalarında yerellik ve değişimin söz konusu olabileceği kabul edilmiştir.¹¹

Farklı bakış açısına sahip bazı âlimlere göre de Hz. Peygamber’in Kur’ân’da bulunmayan hükümler koyması olarak ifade edebileceğimiz, helal ve haramı belirleme yetkisi, mutlak bir

⁵ Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar*, 19-20; Ali Bardakoğlu, “Haram”, *İlmihal* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 1: 176; Erdoğan, *Ahkâmın Değişmesi*, 133; Mehmet Erdoğan, *Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1995), 254; Abdullah Kahraman, “İslam’da Helal ve Haram’ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (Ekim 2012): 58.

⁶ Muhammed Taqı Usmânî, *Sünnetin Bağlayıcılığı*, trc. İbrahim Kutluay (İstanbul: Rağbet Yay., 2010), 51.

⁷ Yusuf el-Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, trc. Bünyamin Erul (Kayseri: Rey Yayınları, 1998), 79.

⁸ Kahraman, “İslam’da Helal ve Haram’ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi”, 58.

⁹ M. Hayri Kırbaçoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008), 175-176; Bardakoğlu, “Haramlar ve Helaller”, 2: 36.

¹⁰ Kırbaçoğlu, *Sünnet*, 175-176.

¹¹ Kahraman, “İslam’da Helal ve Haram’ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi”, 58.

yetkidir. Hz. Peygamber'in Kur'ân'da bulunmayan konularda verdiği hükümler, Kur'ân'dan bağımsız, ilk olarak Hz. Peygamber tarafından ortaya konulmuş birer yasadır ve bu hükümlere tâbi olmak, Allah'ın Rasûlüne itaat edilmesi emrinin ifasıdır.¹² Bu farklı görüşlerden hareketle Karadâvî, ister Kur'ân'dan bağımsız başlı başına bir yasama denilsin, isterse müstakil değil Kur'ân'a bağlı görülsün, âlimlerin çoğunluğunun Hz. Peygamber'in Sünnet'inin bazı şeyleri helal bazı şeyleri haram kılabilceği noktasında görüş birliği içerisinde olmalarının önemine dikkat çekmiştir.¹³

Hz. Peygamber'in bu yetkiye sahip olduğunun en güçlü delili bu husustaki âyetler olmakla birlikte kanaatimizce diğer bir delil, İslâm'ın evrensel bir din olması ve kıyamete kadar canlılığını sürdürmesi için gelişen ve değişen şartlara göre yeni hükümlere ihtiyaç bulunduğu hakikatidir. İslam tarihinde Hz. Peygamber ve arkadaşlarından başlayarak her dönemde İslâm bilginlerince Kur'ân'da olmayan ama özü itibariyle ona ters düşmeyen çok sayıda hüküm verildiği bilinmektedir. Fakih ve müctehitlerin bu husustaki yetkisi konusunda herhangi bir tartışma mevcut değilken bu hakkın bu dinin Peygamber'ine tanınmaması imkan dahilinde görülmemiştir.¹⁴

Hz. Peygamber'in haram kılma yetkisinin mahiyeti konusundaki görüş ayrılıklarını etkileyen diğer bir faktör Sünnet'in kaynağı meselesindeki yaklaşım farklılıklarıdır. Bu konudaki yaklaşımlar üç eğilimi yansıtmaktadır: 1. Sünnet'in tamamı vahiy mahsulüdür. 2. Bir kısmı vahiy mahsulü bir kısmı Hz. Peygamber'n ictihadının ürünüdür. 3. Sünnet'te vahiy ürünü hiçbir şey yoktur.¹⁵ Hz. Peygamber'in Sünnet'ini ortaya koyarken başvurduğu bilgi kaynaklarının neler olduğu konusunda ne Kur'ân da ne de hadislerde net bir bilgi bulunmamakta,¹⁶ dolayısıyla Sünnetlerin hangisinin vahiy, hangisinin ictihad ürünü olduğunu kesin olarak bilmek mümkün olmamaktadır.¹⁷ İslâm âlimlerinin çoğunluğu Sünnet'in tamamının vahiy mahsulü olduğu görüşünden hareketle Hz. Peygamber'in helal ve haram kılma yetkisine sahip olmasını vahyin kontrolünde ve ismet sıfatına sahip olmasına bağlamaktadırlar.¹⁸ Diğer bazı âlimlere göre ise Hz. Peygamber'in Kur'ân dışında, helal ve haram konusunda verdiği hükümlerin bir tür vahiy sonucu olması zorunlu değildir. Zîra Kur'ân helal-haram konusunda temel bir kriter vermiş bulunmaktadır. İlgili âyette¹⁹ Hz. Peygamber'in helal ya da haram kılabilceği nesnelere veya davranışların bir listesi verilmemekte, tam aksine nitelikler üzerinde durulmaktadır. Bu âyete göre bir şeyin helal ve haram olabilmesi, onun *tayyibât* ve *habâis* olma niteliğine bağlı olmaktadır.²⁰ Hz. Peygamber'in bazı hayvan etleri ile ilgili verdiği haram hükümleri, âyette zikredilen Hz. Peygamber'in habâisi haram kılma yetkisinin örneklerini teşkil etmektedir.

¹² Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, 79.

¹³ Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, 80.

¹⁴ İsmail Hakkı Ünal, "Sünnet: Çağlarüstü Örneklik", *İslam'a Giriş-Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar* (Ankara: DİB Yayınları, 2006), 70.

¹⁵ Ebû Muhammed Ali b. Hazm el-Endülüsi, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm* (y.y. : Matbaatu's-Saâde, 1345), 1: 96-97; Geniş bilgi için bk. Kırbaşoğlu, *Sünnet*, 215-254.

¹⁶ Kırbaşoğlu, *Sünnet*, 236.

¹⁷ Kırbaşoğlu, *Sünnet*, 238. (Geniş bilgi için bk. Kırbaşoğlu, *Sünnet*, 215-254.)

¹⁸ Usmânî, *Sünnetin Bağlayıcılığı*, 30.

¹⁹ el-A'râf 7/157.

²⁰ Kırbaşoğlu, *Sünnet*, 175-176; Bardakoğlu, "Haramlar ve Helaller", 2: 36.

2. YENİLMESİ YASAKLANAN HAYVANLAR

2.1. Ehlî (Evcil) Eşek

Ehlî eşek etinin yasaklanması ile ilgili rivayetler pek çok sahâbîden Hayber Savaşı günleri ile ilişkili olarak rivayet edilmiştir. Hayber Savaşı, İslâm tarihinin VII/XIII. yılında gerçekleşmiştir.²¹ Ehlî eşeğin yasaklandığı bilgisini taşıyan pek çok rivayetin yanında, Abdullah b. Abbâs'ın bu yasağı kabul etmediğine dair bir rivayetin ve Hz. Peygamber'in ehlî eşeğin yenmesine izin verdiğine dair iki farklı rivayetin kaynaklarda zikredildiği görülmektedir.

Ehlî eşek eti ile ilgili mevcut rivayetleri ve bu rivayetlerin farklı tariklerindeki farklı lafızları biraraya getirmek tablonun bütününe görmemize katkı sağlayacaktır. Kaynaklarda ehlî eşek etinin yasaklandığına dair pek çok rivayet mevcuttur. İbn Kayyim (ö. 751/1350), ehlî eşek etini yemeyi yasaklayan haberi rivayet eden yirmi sahâbînin adını sayarak hepsinin rivayetlerini ayrı ayrı zikretmektedir. İbn Kayyim, bunlardan Ali b. Ebî Tâlib, Câbir b. Abdillâh, Berâ b. Âzib, İbn Ebî Evfâ, Enes b. Mâlik, Abdullâh b. Ömer'in rivayetlerinin muttefekun aleyh olduklarına dikkat çekerek, diğer sahâbîlerin rivayetlerinin isnadlarının sahit olduğunu belirtmektedir.²²

Hadis kaynaklarında yer alan ehlî eşek etinin yasaklandığına dair rivayetleri-farklılıkları dikkate alarak- şu şekilde biraraya getirmek mümkündür: "Rasûlullah Hayber günü ehlî eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı."²³ meâlindeki rivayet, kaynaklarda en fazla karşılaşılan ifade olarak görünmektedir.

Abdullâh b. Ebî Evfâ'nın rivayeti: "Hayber gecelerinde açlık çekiyorduk. Hayber günü gelince, ehlî eşeklere rastladık. (Müslim'de "düşmanın şehirden çıkan eşeklerini ele geçirecek boğazladık" ibaresi yer alır.)²⁴ Hemen onları kestik. Tencereye koyup kaynatırken, Hz. Peygamber'in münâdisi "Tencereleri devirin, eşeklerin etlerinden hiçbir şey yemeyin" diye seslendi."

İnsanlardan bazıları: "Hz. Peygamber bunu sadece beşte bir vergisi alınmadığı için yasaklamış olmalı" bazıları da; "Hayır kesin olarak yasakladı" dediler.²⁵

²¹ Muhammed Hamîdullah, "Hayber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 17: 21.

²² Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb İbn Kayyim el-Cevziyye (*Şerhi Avnu'l-ma'bûd şerhi Sunen-i Ebî Dâvûd*, nşr. Muhammed Abdu'l-Muhsîn, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, 2. Baskı (Medine: Mektebetu's-Selefiyye, 1388/1968), 10: 281-290.

²³ Buhârî, "Zebâih", 28, "Megâzî", 38, "Nikâh", 31; Müslim, "Nikâh", 30, "Sayd", 23-25; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et- Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Nikâh", 29, "Et'ime", 6, "Sayd", 9; Nesâî, "Nikâh", 71, "Sayd", 31, "Et'ime", 16; İbn Mâce, "Zebâih", 13; Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman b. Fadl b. Behrâm ed-Dârimî, *Sunenu'd-Dârimî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Edâhî", 21.

²⁴ Ebu'l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşayrî en-Neysâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâki (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Sayd", 5.

²⁵ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. İbrâhîm İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Hamed b. Abdullâh-Muhammed b. İbrâhîm, 2. Baskı (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1428/2007), 8: 191; Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Zebâih ve Sayd", 28, "Megâzî", 28; Müslim, "Sayd", 5.

Buhârî ve Müslim'in bazı tariklerinde "Etleri dökün ve tencereleri kırın" lafızları yer almakta, bu emir karşısında "tencereleri yıkasak olur mu" diyen bir adama, Hz. Peygamber'in, "yâhud öyle yapın" dediği nakledilmektedir.²⁶

Tahâvî (ö. 321/933), bu rivayetin sonunda İbn Ebî Evfâ'nın, "Hz. Peygamber pislik yediği için yasakladı" şeklinde nehyin sebebini açıklayıcı ifadesine yer vermektedir.²⁷

Yasaklanma sebebini bu rivayetdeki gibi ganimet taksimi yapılmadan eşeklerin kesilmesine bağlayan diğer bir rivayet Adî b. Sâbit'in, Berâ b. Âzib'in: "Feyden eşekler elde edildi, ganimeti paylaştırmadan kestiler."²⁸ sözüne dair rivayettir.

Enes b. Mâlik'in rivayeti olay hakkında daha fazla detay sunmaktadır: "Rasûlullah'a birisi geldi "eşekler yenildi" dedi. Bundan sonra yine birisi gelip "eşekler yenildi" dedi. Sonra birisi daha gelip "eşekler tüketildi" dedi.²⁹ Bunun üzerine Rasûlullah'ın münâdisi şöyle seslendi: "Rasûlullah sizi eşek etlerinden men ediyor, çünkü o pistir."³⁰ Bu çağrının akabinde içlerinde et kaynayan tencereler ters çevrilip döküldü.³¹ Kaynaklarda ehli eşeğin yasaklanması en fazla bu olay çerçevesinde, farklı sahâbîlerden aynı anlamı ifade eden farklı lafızlarla nakledilmektedir.³²

Saîd b. Cubeyr'in bu yasaklamayı "Ehlî eşeklerin etinin yasaklanması pislik yemelerinden dolaydır."³³ ifadeleriyle değerlendirdiği bilgisi bu rivayetle birlikte nakledilmektedir.

Abdullah b. Ömer'den bu konuda benzer rivayetler nakledilmiştir. "Rasûlullah Hayber günü ehli eşeklerin yenmesini yasakladı. İnsanlar, eşeklere muhtaç idiler."³⁴ şeklinde yasaklanmanın sebebine işaret eden lafızların yer aldığı rivayet bunlar arasındadır.

Bu hususla ilgili "Ehlî eşek etlerinden men edildik.", "Rasûlullah ehli eşek etlerini haram kıldı."³⁵ gibi ifadeler farklı sahâbîlerin yasakla ilgili beyanları arasındadır. Ehli eşeğin muhtelif şeylerle birlikte zikredildiği çeşitli rivayetler de mevcuttur.³⁶

Ehli eşek etinin yasaklandığı konusunda zikrettiğimiz çok sayıda rivayetin yanında Hz. Peygamber'in eşek etinin yenilmesine izin verdiğine dair Gâlib b. Ebcer isimli sahâbîden bir

²⁶ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 22; Müslim, "Sayd", 26, 27.

²⁷ Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdulmelik et-Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, Thk. İbrâhîm Şemsuddîn. 2. Baskı (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1428/2007), 3: 507.

²⁸ Bedruddîn Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-kârî şerhi Ssahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer, 2. Baskı (Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 21: 194.

²⁹ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 28.

³⁰ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 28; Müslim, "Sayd", 26, 28, 29; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâî, *Sunenu'n-Nesâî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Sayd", 31; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sunenu İbn Mâce* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981), "Zebâih", 13.

³¹ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 28.

³² Buhârî, "Megâzî", 39; Müslim, "Sayd", 5; Nesâî, "Sayd", 31; Nesâî, "Sayd", 31.

³³ Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musanef*, Thk. Hubevbu'r-Rahmân el-A'zamî (Beirut: Meclisu'l-İlmî, 1390/1970), 4: 524.

³⁴ Müslim, "Sayd", 5, "Mesâcid", 17; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 3: 512.

³⁵ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 28; Müslim, "Sayd", 5; Nesâî, "Sayd", 31.

³⁶ Bu konudaki çeşitli rivayetler için bk. (Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 27, 28, "Megâzî", 38, "Hiyel", 4; Müslim, "Sayd", 6, 22; Tirmizî, "Et'ime", 5, "Sayd", 9; Nesâî, "Et'ime", 15, "Nikah", 71; İbn Mâce, "Nikâh", 44; Dârimî, "Edâhî", 21).

rivayet nakledilmektedir: Gâlib b. Ebcer dedi ki: “Bir sene kılığa düştük. Aileme, eşekten başka yedireceğim bir malım yoktu. Rasûlullah ise, ehli eşek etini haram kılmıştı. Hz. Peygamber’e gelip dedim ki: Ey Allah’ın Rasûlü açlığa uğradık. Besili bir eşekten başka aileme yedirecek hiç malım yok. Sen ise ehli eşek etini haram kıldın.” Hz. Peygamber: “Ailene besili eşeklerinden yedir. Ben eşeği ancak köyde dolaşıp pislik yediği için haram kıldım.”³⁷

Bu rivayet hadisçiler tarafından makbul görülmemiştir. Ebû Dâvud (ö. 275/889), bu hadisin başka bir isnadını daha zikreder.³⁸ Tahâvî ise bu rivayetin altı farklı isnadını zikreder ve değerlendirmelere yer verir.³⁹ Bu hadis hakkında *sâbit değil, muzdarib, muhtelifu’l- isnâd ve şedîdu’l- ihtilaf*⁴⁰ gibi isnaddaki ihtilafın büyüklüğüne işaret eden ve hadis literatüründe zayıf hadis sınıfına delâlet eden⁴¹ bazı lafızlar kullanılmaktadır. Bu rivayetle ilgili farklı değerlendirmeler yapılmış, sahih olduğu kabul edilse bile ehli eşek etinin ancak zaruret halinde yenilmesine delil olabileceği,⁴² yenilmesinin etinin pis olmasından dolayı yasaklandığı,⁴³ burada kasdedilen ehli değil, yabâni eşek olduğu ve ehli eşek etini yemenin mübah olduğu gibi bazı görüşler serdedilmiştir.⁴⁴

İbn Ebî Şeybe’nin (ö. 235/849) eserinde yer alan, Hz. Peygamber’in ehli eşek etinin yenilmesine izin verdiği dair başka bir rivayet şöyledir: “Benî Murre’den bir adam: Ey Allah’ın Rasûlü, malımın çoğu eşeklerden oluşuyor, ondan yiyebilir miyim? diye sordu. Hz. Peygamber: Merada otlatıp, ağaçlardan yedirmiyor musun? diye sorunca, adam: Evet Yâ Rasûlallah, dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Ondan ye, buyurdu.”⁴⁵

Diğer pek çok sahâbiden ehli eşek eti yenilmesinin yasaklandığına dair nakledilen zikrettiğimiz rivayetlerin yanında İbn Abbâs’tan bu konuda farklı anlamda birkaç rivayet kaydedilmiştir. Bunlar arasında, bu yasağı kabul etmediğine dair bir rivayet şöyledir: İbn Abbas’a ehli eşek eti sorulduğunda şu cevabı vermiştir: “Câhiliye Arapları, bazı şeyleri yerler ve bazılarını da çirkin gördüklerinden dolayı yemezlerdi. Sonra Allah, Peygamber’ini gönderdi, helal ve haramı gösteren Kitab’ını indirdi. Onun helal kıldığı şey helal, haram kıldığı şey haram ve hakkında hüküm vermediği şey de mübahdır deyip, şu âyeti okudu:⁴⁶ “Ey Muhammed! De ki: “Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ve günah işlenerek Allah’tan başkası adına kesilen hayvanlardan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum.” (el-En’âm 6/ 145).

³⁷ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8:193; Ebû Dâvud, “Et’ime”, 34; Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, 3: 507-508.

³⁸ Ebû Dâvud Suleymân b. el-Eş’as el-Ezdî es-Sicistânî, *Sunenu Ebî Dâvud*, Thk. Muhammed Avvâme, 3. Baskı (Medîne: Dâru’l-Yusr, 1431/2010), “Et’ime”, 4.

³⁹ Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, 3: 507-508.

⁴⁰ Ebû Suleymân Hamed b. Muhammed el-Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen şerhu Suneni Ebî Dâvud*, thk. Muhammed Subhî b. Hasen Hallâk Ebû Mus’ab (Riyâd: Mektebetu’l- Maârif, 1431/2010), 3: 244; el-Azîmâbâdî, *Ebu’t-Tayyib Muhammed Şemsu’l-Hak el-Azîmâbâdî, Avnu’l- ma’bûd şerhi Sunen-i Ebî Dâvud*, Nşr. Muhammed Abdulmuhsîn, thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân, 2. Baskı (Medine: Mektebetu’s- Selefyye, 1388/1968), 10: 282.

⁴¹ Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 183-184.

⁴² Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, 3: 508; Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 244; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 282.

⁴³ Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, 3: 508; Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 244; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 282

⁴⁴ Tahâvî, *Şerhu Me’âni’l-âsâr*, 3: 508.

⁴⁵ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 193.

⁴⁶ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 28; Ebû Dâvud, “Et’ime”, 31.

Hadisin başka bir tariki şöyledir: Amr b. Dînâr anlatıyor: Câbir b. Zeyd'e dedim ki: "İnsanlar Rasûlullah'ın ehlî eşekleri yasakladığını söylüyorlar." Şu cevabı verdi: "Basra'da Hakem b. Amr el-Gifârî de bunu söylüyordu. Ama 'Bahr (Deniz)' yani İbn Abbâs, bunu kabul etmedi ve âyeti (el-En'âm 6/145) okudu.⁴⁷

İbn Abbas'tan gelen diğer bir rivayet ise İbn Abbâs'ın ehlî eşeğin yasaklanması hükmünün kesin olup olmaması ve geçici bir sebebe dayanıp dayanmadığı yönündeki tereddütünü ifade etmektedir: İbn Abbas: "Bilmiyorum, Rasûlullah'ın eşeği yasak etmesi ancak insanların taşıma vasıtası olduğundandır. O halde yük taşıma vasıtalarının elden gideceğinden çekinmiştir. Yahut onu (ehlî eşek etlerini) Hayber gününde haram kılmıştır.⁴⁸ Tahâvî de İbn Abbâs'ın:" Rasûlullah ehlî eşek etini yemeyi yük hayvanı olduğu için yasakladı."⁴⁹ sözüne yer vermiştir.

Hadis şâirleri İbn Abbâs'ın ehlî eşek etini helal gördüğünü, İbn Abbâs'ın görüşünün benzerinin Hz. Âişe ve Şa'bî'den de rivayet edildiğini ancak fakihlerin ehlî eşeğin etinin yenilmeyeceği hususunda ittifak ettiklerini belirtmektedirler.⁵⁰

Ehlî eşek ile ilgili zikrettiğimiz mevcut rivayetlerin bütünü göz önünde bulundurulduğunda karşımıza çıkan tabloda rivayet çeşitliliği açısından üç grup yer almaktadır. Ehlî eşeğin yasaklandığı bilgisini ihtiva eden ve birkaç rivayet dışında neredeyse rivayetlerin bütünü oluşturan birinci grup, Hz. Peygamber'in yenilmesine izin verdiğine dair az sayıda rivayet ikinci grup ve İbn Abbâs'ın bu yasağı reddettiği bilgisini taşıyan rivayet üçüncü grup olarak sınıflandırılabilir. Bu üç grup rivayet arasında görülen ortak özellik ise yasaklamanın sebebinin bildiren bazı ifadeleri ihtiva ediyor olmalarıdır. Bu rivayetler bütün olarak değerlendirildiğinde şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

Kaynaklarda ehlî eşek etinin yasaklanması ile ilgili pek çok sahâbîden gelen bu rivayetlerin çoğunda "Hayber günü" lafzının yer alması, Hz. Peygamber'in bu konu ile ilgili açıklamalarının farklı zaman ve mekanlarda değil, Hayber Savaşı esnasında söylenmiş olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla kaynağı tek bir zamana dayanan rivayetlerdeki lafız farklılıkları, hadis rivayetlerinin mâna ile gerçekleşmiş olmasının bir sonucu olarak görünmektedir. Yirmi sahâbînin Hz. Peygamber'in Hayber Savaşı esnasında ehlî eşek etinin yenilmesini yasakladığına dair ittifak halindeki nakilleri, böyle bir yasaklamanın gerçekleşmiş olduğunu göstermektedir. Ehlî eşek etinin Hz. Peygamber tarafından yasaklanmış olduğunda bir ihtilaf ve kuşku bulunmamaktadır. Pek çok sahâbîden ehlî eşek etinin yasaklandığına dair gelen rivayetler ve bunun yanında Hz. Peygamber'in yenilmesine izin verdiğini ifade eden bir kaç rivayet ile bu yasağı kabul etmeyen Abdullah b. Abbâs'a dayanan rivayetlerin hepsi bu yasağın gerçekleşmiş olduğuna delâlet etmektedir. İbn Abbâs'tan gelen rivayetlerin muhtevası onun bu yasağı işitmiş olduğunu göstermektedir. Çünkü İbn Abbâs'ın âyetle cevap vererek bu yasağı kabul etmediği söz konusu edilen rivayet, Hz. Peygamber'in ehlî eşeğin etini yasakladığı bilgisi kendisine ulaşması sebebiyle meydana gelmiş olup, bu yasağın mevcudiyetine delâlet etmektedir. Dolayısıyla bu yasağın gerçekleşmiş olduğu hususunda ihtilaf bulunmamakla beraber bu yasağın geçici mi yoksa kalıcı mı olduğu veya hangi sebep

⁴⁷ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 28; Ebû Dâvud, "Et'ime", 31; Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 3: 511.

⁴⁸ Müslim, "Sayd", 5.

⁴⁹ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 3: 512.

⁵⁰ Hattâbî, *Me'âlimu's-sunen*, 3: 242; Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 21: 194.

veya sebeplere dayandığı konusunda ihtilaf bulunduğu rivayetlerde yer alan bazı ifadelerden anlaşılmaktadır. İbn Abbas'ın En'âm sûresinin 145. ayetini delil göstererek bu nehyi kabul etmesi, onun haramları bu ayette haram kılınanlarla sınırlı gördüğü, bunların dışındakileri mübah kabul ettiğini göstermektedir. İbn Abbâs'ın bu nehyi kabul etmemesi kanaatimizce onun Hz. Peygamber'in bu konudaki yasaklama hükmünü mutlak bir yasak olarak görmediği anlamına gelmektedir. Çünkü ona göre -rivayette geçtiği üzere- helal-haram kılma yetkisi aslî olarak Allah'a aittir ve haram kılınanlar Kur'ân'da belirtilenlerle sınırlıdır. Onun asıl itirazı bu noktada olup, Hz. Peygamber'in haram kılmasını mutlak değil, bir sebebe bağlı gördüğü anlaşılmaktadır. İbn Abbâs'tan bu konuda rivayet edilenler arasında onun bu yasağın kesin bir yasak mı yoksa bir sebebe mi bağlı olduğu yönünde tereddütünü ifade edenler bulunmakla beraber yasağın sebebine işaret eden rivayet de mevcuttur. Bu sebep ehlî eşeğin yük taşımada kullanılan bir hayvan olmasıdır. Ehlî eşek ile ilgili bazı rivayetlerde geçen bir takım ifadeler de İbn Abbâs'ın bu yasağın mutlak değil bir sebebe bağlı olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Rivayetlerde pek çoğu sahabe-nin kanaatini yansıtan yasaklanma sebepleri; “beşte bir vergisi alınmadığı için”, “ganimet taksimi yapılmadan tüketildi” “çünkü o rics/pistir”, “köyde dolaşp pislik yediği için”, “eşekler tüketildi”, “insanlar onlara muhtaç olmuşlardı”, “yük taşımada kullanıldığı için”, “yük taşıma araçlarının elden gitmesini istemediği için” gibi ifadelerle dile getirilmiştir. Bu ifadelerden yasaklama ile ilgili üç sebebin belirtildiği anlaşılmaktadır. Bunlar; yük taşımada kullanılıyor olması, pislik yemesi ve ganimet taksimi yapılmadan/vergesi verilmeden kesilmesi/tüketilmesidir. Rivayetlerde yer alan sebep bildiren bu ifadelerin yanısıra “Hayır kesin olarak yasakladı” gibi ifadeler de dikkate alındığında, sahâbenin, yasaklamanın kesin bir yasaklama mı yoksa bir sebebe bağlı geçici bir yasaklama mı olduğu konusunda farklı düşüncede oldukları ortaya çıkmaktadır. Bazı İslâm alimleri de sahâbenin bu ihtilafına dikkat çekmekte, sahâbenin Hz. Peygamber'in ehlî eşek etinin yenilmesini yasaklamasını ve pişirildiği kapların temizlenmesini emretmesinin, bütün durumlarda ehlî eşek eti yenilmesinin haram oluşunu gerektiren hukuki bir yasaklama mı, yoksa bu savaşta yük taşıyıcılar eşekler olduğundan ordunun ihtiyacı için bir yasaklama mı olduğunda görüş ayrılığına düştüklerini belirtmektedirler.⁵¹ Yasaklamanın gerekçeleri arasında en çok öne çıkarılan, bu hayvanların yük taşımada kullanılıyor olmaları olmakla birlikte elde edilen ganimetin taksim edilmeden tüketilmiş olması ve pislik yemiş olmaları da dikkate alınması gereken sebepler olarak görünmektedir. İbn Âşûr (1909/1970), alimlerin çoğunun bu yasağın aslî değil geçici olduğu görüşünde olduklarını, gerekçelerinin ise bu savaşta müslümanların yüklerini eşeklerin taşıması olduğunu belirtir.⁵² Bu yasaklamada Hayber Savaşı'nda gıda sıkıntısı çeken askerlerin savaş malzeme ve tesisatını taşımakta kullanılan hayvanları kesip yemelerinin etkili olduğuna dikkat çekilmiştir.⁵³ Karadâvî de aynı şekilde yasağın geçici ve belli bir sebebe bağlı olduğunu söyleyenlerin bu sebebi, Hayber günü eşeklere binme ihtiyacı olarak gördüklerini belirtir. Karadâvî, bu yasağı, bugün bazı yönetimlerin, etlerinden büyüdükten sonra istifade etmek amacıyla küçük daneları kesmeyi yasaklamasına benzetmektedir.⁵⁴

⁵¹ Muhammed Tahir b. Âşûr, *İslam Hukuk Felsefesi*, trc. Vecdi Akyüz - Mehmet Erdoğan (İstanbul: İklim Yayınları, 1987), 55.

⁵² İbn Âşûr, *İslam Hukuk Felsefesi*, 285.

⁵³ Ünal, “Sünnet: Çağlarüstü Örneklik”, 70.

⁵⁴ Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 62.

Tahâvî gibi bazı alimler ise ehlî eşek etinin herhangi bir kayda ve illete dayanmayan, mutlak bir yasaklama olduğu görüştündedir. Tahâvî, herhangi bir kayıt ve sebebin zikredilmediği, Ebû Sa'lebe ile Hz. Peygamber arasında geçen diyalogu yansıtan Şu rivayeti delil göstermektedir: "Ey Allah'ın Rasûlü bana neyin helal neyin haram olduğunu haber ver." Hz. Peygamber: "Ehlî eşekleri yeme, yırtıcılardan bütün köpek dişi olanları yeme."⁵⁵ Tahâvî, ehlî eşek etinin yasaklanmasını sebeplere bağlayanları eleŐtirmekte ve ileri sürdükleri delilleri tek tek ele alarak çürütme ve yasağın mutlak olduğunu, sebeplere dayanmadığını ispat etmeye çalıŐmaktadır. Ehlî eşek etinin pislik yediği için yasaklandığı görüşünü kabul etmemekte, yük taşımada kullanıldığı için yasaklandığı görüşünü "At eti serbest bırakılmıŐ eşek eti yasaklanmış, eğer yük taşıması sebebiyle yasaklanmış olsaydı öncelikle at etinin yasaklanması gerekirdi, çünkü attan hem taşımada hem de binek olarak faydalanıyorlardı oysa eşek binek olarak değil sadece yük taşımada kullanılıyordu...." sözleriyle reddetmektedir. Tahâvî, Hz. Peygamber'den ehlî eşeklerin yasaklandığına dair mütevatir seviyesinde âsâr geldiğini, mütevatir yolla gelenleri -bu türden âyetlerde mutlak olarak gelenler gibi- mutlak olarak kabul etmek gerektiğini belirterek, Hz. Peygamber'den gelenlerin Kur'ân'a muhalif olmadığını söylemektedir. "VahŐi domuz, ehlî domuz gibidir, re'y e göre vahŐi eşekler helal ise ehlî eşeğin de helal olması gerekirdi." diyerek, bu konuda re'y ve kıyas kullanılmasının doğru olmadığını ifade etmektedir. Tahâvî, İbn Abbâs'ın âyet okuyarak bu yasağı reddetmesine, "Hz. Peygamber'in sözü, İbn Abbâs'ın sözünden evlâdır" sözüyle mukâbele etmektedir.⁵⁶ Aynî (ö. 855/1451), kim olduğunu belirtmeksizin "ehlî eşek etinin haramlığı âhâd haberlerle vârid olmuştur. Bununla amel etmek, mezkûr âyetin neshini gerektirir. Bu da câiz değildir" görüşünü ileri süren birisine cevap olarak; "necâsât, eşek, maymun eti gibi haram kılınan ve bu âyette zikredilmeyen bir çok Şey âyeti tahsis etmiştir, öyleyse âyetlerin âhâd haberlerle tahsîsi mümkündür" ifadesiyle karşılık vermektedir.⁵⁷

Bu değerlendirmeler dikkate alındığında ehlî eşek eti ile ilgili yaklaŐımları; herhangi bir kayda bağlı kalmaksızın mutlak olarak yasaklanmıştır, sebeplere bağlı, geçici olarak yasaklanmıştır, Şeklinde iki eŐite indirgemek uygun görünmektedir.

Kanaatimize göre bu yasağın geçici ve bazı sebeplere dayalı bir yasak olduğunu kabul etmek daha makul görünmektedir. Çünkü bu yasaklamanın çeşitli sebeplere dayandığına dair bilgiler içeren pek çok rivayet mevcuttur ve bu dikkate alınması gereken bir durumdur. Rivayetlere göre Hz. Peygamber'in ehlî eşeğin yasaklanmasına sebep gösterdiği husus sadece "pislik yemesi" olmuŐ, yasaklama ile ilgili belirtilen diğer sebeplerin çoğunluğu sağâbilerin bu yasaklama ile ilgili kanaatlerine dayanmıŐtır. Sağâbîler, yasaklama hakkında daha önce sıraladığımız çeşitli sebepler ileri sürmüŐlerdir. Sağâbîlerin bu yasaklamada bir sebep aramaları kanaatimizce bu yasağı anlamlandırma ihtiyacı duymalarının bir sonucudur. Ayrıca ehlî eşek etinin o toplumda yenildiğine ve yenilmesinin tabii görüldüğüne de işaret etmektedir. Bu yasağın bir sebebe bağlı olmadığını düŐündüđümüzde toplumda yenilmesi mutad olduğu anlaŐılan bir hayvanın birdenbire yasaklanmasının sebebini anlamak ve izah etmek zor görünmektedir.

2.2. Yırtıcı Hayvanlar - Yırtıcı Kuşlar

⁵⁵ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 3: 512.

⁵⁶ Tahâvî, *Şerhu Me'âni'l-âsâr*, 3: 512-513.

⁵⁷ Aynî, *Umdetu'l-kârî*, 21: 194.

Bu konuyla ilgili rivayetlerin tamamında yırtıcı hayvanlar için “zî nâbin mine’s-sibâ” ve yırtıcı kuşlar için “zî mihlebin mine’t-tayr” şeklinde tek bir ifade şekli kullanılmakta, bunun dışında bu grubu tanımlayan başka ifadelere rastlanmamaktadır. Ayrıca rivayetlerde yırtıcı hayvan sınıfına dâhil olan hayvan türleri hakkında da bir bilgi bulunmamakta, bu hususta sadece sırtlan, kurt, tilki ve kedinin isimlerinin zikredildiği görülmektedir. Bu sebeple bu kısımda ayrı başlık altında temas edeceğimiz hayvan isimleri zikri geçen bu hayvanlarla sınırlı kalacaktır. Rivayetlerde yırtıcı kuşlarla ilgili olarak da “zî mihlebin mine’t-tayr” ifadesi dışında yırtıcı olması bağlamında her hangi bir kuş türünün özel olarak isminin zikredildiği bir rivayete rastlanmamaktadır.

Yırtıcı hayvanlar için kullanılan “zî nâbin mine’s-sibâ” ifadesindeki sibâ’ kelimesi “yırtıcılar” anlamındadır. Bir diş türünü ifade eden “nâb” kelimesine verilen anlamların çeşitliliği sebebiyle “zî nâbin mine’s-sibâ” lafzı hem Türkçeye tercümelerinde hem de Arapça kaynaklardaki kullanımı ile farklı şekillerde ifade edilmektedir. Türkçe tercümelerinde “nâb” kelimesine; azı dişi, köpek dişi, kesici diş, parçalayıcı diş anlamları verilmektedir. Bu sebeple “zî nâbin mine’s-sibâ” lafzına verilen anlamlar da “kesici dişi olan yırtıcılar”, “köpek dişi olan yırtıcılar”, “azı dişi olan yırtıcılar”, “parçalayıcı dişi olan yırtıcılar” ve bazan da “vahşî hayvanlar” ifadeleriyle çeşitlenmekte ve bir anlam kargaşası ortaya çıkmaktadır. Oysa ki azı dişi, köpek dişi ve kesici diş lafızları, her biri ayrı işlevi bulunan birbirinden farklı diş türlerine karşılık gelmektedir. “Nâb” kelimesini tanımlarken kullanılan; “dörtlülerin arkasındaki diş”,⁵⁸ “alt ve üst çenelerdeki dört uzun ve sivri diş”,⁵⁹ “ağzın dört yanındaki uzun ve sivri diş”⁶⁰ gibi ifadeler, bu kelimenin köpek dişleri anlamına geldiğini göstermektedir. Buradan hareketle “zî nâbin mine’s-sibâ” lafzını “köpek dişi olan yırtıcılar” şeklinde tercüme etmek daha doğru görünmektedir, fakat yeterli bir tanımlama değildir. Çünkü aslında onların “yırtıcı hayvan” olarak isimlendirilmelerini sağlayan sahip oldukları diğer bir takım özelliklerdir. Yırtıcı hayvanların dişleri et yiyecek yapıda olup, köpek dişleri, avlarını yakalayıp parçalamak için büyük ve uzun, kesici dişleri, küçük fakat çok keskin, öğütücü dişleri, kemikleri parçalayacak güç ve kalınlıktadır. Hem yırtıcılık hem de diş özellikleriyle yırtıcı hayvanlar etle beslenen, avlarını dişleriyle, tırnaklarıyla parçalayan çoğunluğu memeli olan hayvanlardır. Etleriyle beslenmek için başka hayvanları parçalayarak yerler ve avlarının yerini bulmak için keskin duyularla ve yakalamak için güçlü kaslarla donanmışlardır.⁶¹ Alt ve üst çenelerindeki dört uzun ve sivri dişiyle kapıp avlanan, hayvan parçalayıp yiyen ve kendisini bu yolla savunan -evcil olsun olmasın- kurt, aslan, kaplan, pars, maymun, ayı, sırtlan, tilki, köpek, kedi gibi hayvanlardır.⁶² Bu hayvanların etle besleniyor olması en önemli ayırdedici özellikleri olsa gerektir. Sadece etle beslenenler yanında maymun ve ayı gibi hem et hem de otlarla beslenen hayvanlar da bu gruba dahil edilmiştir. Yırtıcı hayvanların bu özellikleri dikkate alındığında ve köpek dişlerinin her hayvanda bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda onları ifade etmek için en

⁵⁸ Muhammed b. Ali b. Muhammed eş-Şevkânî, *Neylu’l-evtâr min esrâri munteka’l-ahbâr*, thk. Ebû Muâz Târık b. Avdullâh b. Muhmmmed, 2. Baskı (Riyâd: Dâru İbn Kayyim, 1429/2008) , 10: 194; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 276-277.

⁵⁹ Mehmet Şener, “Hayvan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 17: 95.

⁶⁰ Bardakoğlu, “Haramlar ve Helaller”, 2: 36-37.

⁶¹ Wikiwand, “Avcı”, erişim: 20 Mart 2018, <http://www.wikiwand.com/tr/Avci>.

⁶² Şener, “Hayvan”, 17: 95; Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 194; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 276-277; Karadâvî, *İslâm’da Helal ve Haram*, 62.

uygun ifadenin, “köpek dişiyle avlanan yırtıcı hayvanlar” olduğu anlaşılmaktadır. Fakat rivayetlerdeki ifadeyi “köpek dişi olan yırtıcılar” şeklinde çevirmek lafza bağlı kalmak açısından daha uygun görünmektedir.

Rivayetlerde eti yasaklanan yırtıcı kuşlar için kullanılan “zî mihlebin mine't-tayr” lafzı, Türkçede “pençesi olan kuşlar” veya “yırtıcı kuşlar” şeklinde ifade edilebilmektedir. Bu kuşların en önemli özellikleri pençeleriyle kaparak avlanmaları ve avlarını pençeleriyle parçalamalarıdır. Pençesiyle kaparak avlanan doğan, şahin, kartal, akbaba gibi kuşlar, yırtıcı kuşlar grubundandır.⁶³

Yırtıcı hayvanlar ile ilgili rivayetler: Ebû Sa'lebe'den gelen rivayet: “Rasûlullah köpek dişi olan yırtıcı hayvanların hepsinin etini yemeyi yasakladı.”⁶⁴ şeklindedir. Buhârî'nin (ö. 256/870) naklettiği rivayetlerde yırtıcı kuşlarla ilgili kısım yer almamaktadır. Ebû Hureyre'den, Rasûlullah'ın: “Köpek dişi olan bütün yırtıcı hayvanların yenmesi haramdır.”⁶⁵ buyurduğu nakledilmektedir. İbn Abbâs'ın rivayeti: “Hz. Peygamber köpek dişi olan yırtıcı hayvanlar ile avını pençesiyle parçalayan kuşları(n) yenilmesini) yasakladı.”⁶⁶ şeklindedir. İbn Abbâs'tan gelen bu rivayetin başka bir tarihinde “Hayber gününde” ilavesi yer alır.⁶⁷ Yırtıcı kuşlarla ilgili olarak sahâbîlerin pençeli kuşları mekruh gördükleri bilgisi kaynaklarda zikredilmektedir.⁶⁸

Yırtıcı hayvanların muhtelif şeylerle birlikte zikredildiği rivayetler de mevcuttur.⁶⁹ Bu rivayetlerden bir tanesi şöyledir: “Hayber günü Rasûlullah her köpek dişli yırtıcıyı, her pençeli kuşu, ehli eşek etini, mucessemeyi⁷⁰ yasakladı.”⁷¹

Yırtıcı hayvanların yasaklığıyla ilgili rivayetler beş sahâbîye dayanmakta⁷² ve bu konuda zikrettiklerimizle sınırlı görünmektedir. Yırtıcılarla ilgili yasaklamanın hangi bağlamda, ne zaman, nerede, niçin gerçekleştiği ile ilgili ne rivayetlerin yer aldığı kaynaklarda ne de şerhlerde herhangi bir açıklamaya rastlanmaktadır. Bazı rivayetlerde “Hayber gününde” lafzı yer almakta, fakat bu ifade yasağın illetinin anlaşılmasına bir katkı sağlamamaktadır. Bunun yanında rivayetlerin önemli bir ravisi ve muhaddislerin önde gelenlerinden biri olan İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), bu rivayetleri Hicaz'daki ulemâdan işitmediğini, Şam'a gelinceye kadar duymadığını ifade etmiştir.⁷³ Ayrıca Hz. Âişe ve İbn Abbâs'a köpek dişiyle avlanan yırtıcı hayvanların etleri sorulduğunda, En'âm sûresinin 145. âyetini⁷⁴ okuyarak cevap verdiklerine dair *Kütüb-i Sitte*

⁶³ Şener, “Hayvan”, 17: 95; Karadâvî, *İslam'da Helal ve Haram*, 62.

⁶⁴ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 29; Ebû Dâvud, “Et'ime”, 33.

⁶⁵ Müslim, “Sayd”, 15; Tirmizî, “Sayd”, 3; Nesâî, “Sayd”, 28.

⁶⁶ Müslim, “Sayd”, 12; Ebû Dâvud, “Et'ime”, 33; Tirmizî, “Et'ime”, 1; Nesâî, “Sayd”, 28.

⁶⁷ Ebû Dâvud, “Et'ime”, 33.

⁶⁸ Şemsuddîn es-Serahsî, *Kitâbu'l-Mebsût*, 2. Baskı (Beyrut: Dâru'l- Ma'rife, ts.), 11: 226.

⁶⁹ Ebû Dâvud, “Et'ime”, 33.

⁷⁰ Mucesseme öldürülmek üzere hedef olarak dikilen hayvandır. (Tirmizî, “Et'ime”, 24; Ebû Dâvud, “Et'ime”, 25).

⁷¹ Tirmizî, “Sayd”, 9.

⁷² Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 29; Müslim, “Sayd”, 12; Ebû Dâvud, “Et'ime”, 33; Tirmizî, “Et'ime”, 1; Nesâî, “Sayd”, 28.

⁷³ Müslim, “Sayd”, 12,13.

⁷⁴ “Ey Muhammed! De ki: “Bana vahyolunanda, leş, akıtılmış kan, domuz eti ve günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlardan başkasını yemenin haram olduğuna dair bir emir bulamıyorum.”

dışındaki kaynaklarda yer alan rivayetler bulunmaktadır.⁷⁵ Aynı şekilde tâbînden Şa'bî (ö. 104/722) ve Saîd b. Cubeyr'in bu konuda muhalif görüşte oldukları ve bizim incelediğimiz hadis kaynaklarında rastlamadığımız, İbn Ömer'den zayıf yolla gelen muhalif bir rivayetin bulunduğu bilgisi kaynaklarda yer almaktadır.⁷⁶ Bu bilgiler sahâbe ve tâbînin yırtıcılar hakkında ihtilafının bulunduğuna işaret etmektedir.

Yırtıcı hayvanlar hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için, özellikle yırtıcı bir hayvan olduğu halde etinin yenilebileceği yönünde rivayet ve görüşler bulunan sırtlan konusu olmak üzere yine haklarında rivayet bulunan kurt, tilki ve kedi ile birlikte değerlendirmek daha uygun görünmektedir.

2.2.1. Sırtlan

Sırtlan etinin yenilebileceğine dair rivayetlerin yanında yenilmeyeceğini ifade eden rivayetler de mevcuttur.

Yenilebileceğine dair rivayetler: Abdurrahman b. Ebî Ammâr ismindeki tâbî, Câbir ile arasında geçen diyalogu şöyle anlatır: Câbir'e: "Sırtlan av mıdır?" diye sordum. "Evet!" dedi. Ben tekrar: "Etini yiyeyim mi?" dedim. "Evet!" dedi." Bu cevap Resûlullah'tan mıdır?" dedim. "Evet!"⁷⁷ dedi.

Câbir: Rasûlullah'a sırtlan hakkında (eti helal mi? diye) sordum. Bana: "O av (hayvanı)dır. İhramlı biri onu avlarsa, karşılığında bir koç tasadduk eder."⁷⁸ dedi.

Huzeyme b. Cez'in rivayet ettiği ve zımnen sırtlanın helal olmadığını ifade eden rivayet ise şudur: Rasûlullah'a sırtlan hakkında (eti helal mi? diye) sordum. "Sırtlanı yiyen biri de var mı?" dedi. Bunun üzerine kurdun etinin yenmesini sordum." Kendisinde hayır olup da kurdu yiyen biri var mı?" diye cevap verdi.⁷⁹ İbn Ebî Şeybe'nin ve bu rivayeti İbn Ebî Şeybe'den alan İbn Mâce'nin (ö. 273/887) eserinde bu rivayet sadece "Sırtlanı kim yer?"⁸⁰ ifadesiyle yer almakta, ardından Arapların sırtlanı yediğine dair bir rivayete⁸¹ yer verilmektedir.

Tirmizî (ö. 279/892) bu rivayetin isnadının kuvvetli olmadığını⁸², Azîmâbâdî (1857/1911) hadisin zayıf olduğunu belirtir. İsnadındaki Abdülkerîm b. Ümeyye'nin zayıf bir ravi olduğu konusunda ittifak bulunduğunu, ondan rivayet eden İsmâîl b. Müslim'in de zayıf görüldüğünü ifade eder.⁸³

Muhaddisler, sırtlan etinin yenilmeyeceğini zımnen ifade eden bu hadisi zayıf, Câbir yoluyla Hz. Peygamber'e isnad edilen sırtlanın helal bir av olduğu yönündeki rivayeti sahih kabul etmelerinden dolayı sırtlan etinin yenilebileceğini savunurlar. Hadiste sırtlanın av olarak

⁷⁵ San'ânî, *Musannef*, 4: 520.

⁷⁶ Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, 10: 194.

⁷⁷ Ebû Dâvud, "Et'ime", 32; Tirmizî, "Et'ime", 4; Nesâî, "Sayd", 27.

⁷⁸ Nesâî, "Et'ime", 14.

⁷⁹ Ebû Dâvud, "Et'ime", 32; Tirmizî, "Et'ime", 4; Nesâî, "Sayd", 27.

⁸⁰ Tirmizî, "Et'ime", 4.

⁸¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 185; İbn Mâce, "Sayd", 15.

⁸² İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 185.

⁸³ Tirmizî, "Et'ime", 4.

⁸⁴ Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 10: 275; Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, 10: 206.

zikredilmesini etinin mübah olduğuna delil kabul ederler.⁸⁴ Bu konudaki diğer bir problem ise yine hadisçilerin delil kabul ettikleri, yırtıcı hayvanların etlerinin yenilmesinin yasaklığını ifade eden “Hz. Peygamber köpek dişi olan yırtıcı hayvanlar ile avını pençeliyle parçalayan kuşları(n yenilmesini) yasakladı.”⁸⁵ rivayeti ile yırtıcı bir hayvan olan sırtlanın yenilebileceğini ifade eden zikrettiğimiz rivayet arasındaki çelişkili durumun mevcudiyetidir. Hattâbî (ö. 388/998), sırtlanın yenilebileceğine dair Câbir’in naklettiği rivayeti, köpek dişleriyle avlanan yırtıcıların yenilmesini yasaklayan rivayete tercih ederek, gerekçesini, “Hususî delil ikâme edilir. Câbir’in haberi hâs, vahşîlerin haramlığını ifade eden haber ise geneldir.” sözleriyle ifade eder.⁸⁶ Şevkânî (ö. 1250/1834) ve Azîmâbâdî de aynı gerekçeyle hususî anlam ifade eden rivayetin umum ifade eden rivayete takdim edilmesi gerektiğini belirtir.⁸⁷ İbnu’l-Kayyim sırtlan etinin yenilebileceği görüşünde olmakla birlikte umum-husus esaslı bu delillendirme yöntemini eleştirir. O, yırtıcı hayvanlar ile sırtlan arasında hiçbir fark görmeksizin, sırf hususî olduğu gerekçeyle sırtlan etinin yenilebileceği ile ilgili rivayetin sahih kabul edilmesini anlamlı bulmaz. Diğer yırtıcı hayvanlardan sırtlanın istisna edilmesinin esas sebebini şöyle izah eder: “Rasûlullah iki vasıf taşıyan hayvanları haram kılmıştır: 1. Hayvanın kesici dişinin bulunması. 2. Yaratılış itibarıyla normal yırtıcılardan olması. Aslan, kurt, kaplan, gelincik gibi. Sırtlanda ise bu iki vasıftan sadece biri vardır. Kesici dişi vardır ama normal yırtıcılardan değildir. Yırtıcı hayvan kendisinde bulunan yırtıcılık kuvvesi sebebiyle haram kılınmıştır. Zira yırtıcı hayvanı yiyen bu kuvvenin bir benzerini tevâriis ederek vahşîleşir. Çünkü bir şeyi yiyen yediği şeye benzer. Aslan, kurt, kaplan, gelincikte bulunan yırtıcılık kuvvesi sırtlanda mevcut değildir....”⁸⁸ İbn Kayyim’in sırtlanın mübahlığını “Rasûlullah iki vasıf taşıyan hayvanları haram kılmıştır, sırtlanda ise bu iki vasıftan sadece birisi vardır” şeklinde delillendirerek, Hz. Peygamber’in yırtıcılık vasfını dikkate alarak böyle bir ayrıma gittiğini ifade etmesi kanaatimizce zorlama bir yorumdur. Kaldı ki sırtlan hakkındaki bilgiler, onun yırtıcılık yönünün çok kuvvetli olduğunu ortaya koymaktadır. Sırtlan; arslan, pars (leopard) gibi güçlü hayvanların elinden kolaylıkla avlarını alabilen, etobur hayvanlar arasında timsahlardan sonra en güçlü çeneye sahip, çeneleri ile kemikleri bile kırabilen bu yüzden aç kaldıklarında kemik yedikleri de görülen bir hayvan olarak tavsif edilmektedir.⁸⁹

Bazi ihtilaflar barındırmakla beraber Hz. Peygamber’in yırtıcı hayvanların etini yasakladığı halde yine yırtıcı ve leş yiyen bir hayvan olan sırtlanın etine cevaz vermesinin en doğru izahı kanaatimizce *örfün* etkisi ile açıklanabilir. Sırtlanın o toplumda eti yenilen bir hayvan olması daha teknik bir ifade ile *örf*, bu husustaki en belirleyici kriter olarak görünmektedir. İmam Şafî’nin (ö. 204/820) Safâ ve Merve arasında sırtlan kesilip etinin satıldığı ve Araçların sırtlanın yenmesini çirkin görmedikleri, överek ve güzel görererek yediklerinden bahsetmesi,⁹⁰ Ebû Hureyre’den nakledilen sırtlanın koyun cinsinden bir hayvan olduğu, Ebû Saîd’in “sırtlanı besili tavuktan daha

⁸⁴ Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 241-242.

⁸⁵ Müslim, “Sayd”, 12; Ebû Dâvud, “Et’ime”, 33; Tirmizî, “Et’ime”, 1; Nesâî, “Sayd”, 28.

⁸⁶ Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 242.

⁸⁷ Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 275; Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 206.

⁸⁸ İbn Kayyim, *İ’lâmu’l-muvakkîin*, 2: 88-90; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 276.

⁸⁹ Wikiwand, “Asıl Sırtlan”, erişim: 15 Haziran 2018, <http://www.wikiwand.com/tr/Asıl-sırtlan>.

⁹⁰ Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 241; Aynî, *Umdetu’l-kârî*, 21: 195-196;

çok seviyorum” sözü, Câbir’in “sırtlanı koçtan daha çok seviyorum” sözü,⁹¹ Arap toplumunda sırtlanın yenildiğinin önemli delillerini oluşturmaktadır.

2.2.2. Kurt, Tilki, Kedi

Kurt ve tilki ile ilgili bu rivayetler *Kütüb-i Sitte* arasında sadece İbn Mâce ve Tirmizî’de yer almaktadır. Kurt ile ilgili tespit edebildiğimiz rivayetlerden birisi yukarıda vermiş olduğumuz sırtlanın da zikredildiği şu rivayettir: Huzeyme b. Cez’: Rasûlullah’a sırtlan hakkında (eti helal mi? diye) sordum. “Sırtlanı yiyen biri de var mı?” dedi. Bunun üzerine kurdun etinin yenmesini sordum. “Kendisinde hayır olup da kurdu yiyen biri var mı?”⁹² diye cevap verdi.

İkinci rivayet ise kurdun tilki ile birlikte zikredildiği şu rivayettir: Huzeyme b. Cez’: Hz. Peygamber’e dedim ki: “Yâ Rasûlullah, bazı hayvanları sormak için geldim. Tilki hakkında ne buyurursun?” Rasûlullah: “Tilkiyi de kim yer?” diye cevap verdi. “Ya Rasûlullah, kurt hakkında ne buyurursun?” diye sordum. “Kendisinde hayır olan biri kurdu yer mi?” diye cevap verdi.⁹³

Sırtlan, kurt ve tilkinin yenilmeyeceğini zımnen ifade eden bu rivayetler, Huzeyme b. Cez’ ismindeki tek bir sahâbîye dayanmakta ve ona dayanan isnad, Tirmizî ve diğer bazı muhaddislerce zayıf görülmektedir.⁹⁴ Her ne kadar bu rivayetler bazı muhaddislerce zayıf kabul edilse de Hz. Peygamber’e dayandırılan “bunu da yiyen varmı?” “veya bunu kim yer?” sözleri, bu hayvanların o toplumda yenme alışkanlığının bulunmadığına delalet eden makul ifadeler olarak görülmektedir.

Kurt ve tilki etinin yasaklandığını belirten bu rivayetlerin zayıf görülmüş olmasının etlerinin yenilebileceği anlamına gelmediği açıktır. Çünkü yırtıcı hayvanların yasaklandığı rivayetler kapsamına yırtıcı birer hayvan olan kurt ve tilkinin de dahil olacağı âşikardır.

Kedi etinin yasaklığını bildiren, Câbir b. Abdullah’tan rivayet edilen “Rasûlullah kedi etini yemeyi ve satıp parasından faydalanmayı yasakladı.”⁹⁵ ifadelerinin doğru anlaşılabilmesi bir sebep ve bağlam bilgisine ihtiyaç hissettirse de, diğer yırtıcı hayvanların yasaklanma gerekçesi olarak ileri sürülen makul sebeplerin kedi için de geçerli olduğu düşünülebilir.

Netice itibarıyla elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde ifade edebiliriz: Yırtıcı bir hayvan olan sırtlanın yenilmesi *örfün* etkisiyle açıklanabileceği gibi sırtlan dışındaki diğer yırtıcı hayvanların yenilmesinin yasaklığı yine *örfün* etkisi ile açıklanabilir. Yırtıcı hayvanların ve yırtıcı kuşların etinin yenmesinin yasak olması ile ilgili rivayetlerde sadece yasaklama ifadelerinin yer alması bunun dışında herhangi bir sebep ve bağlam bildiren ifadelere rastlanmaması bu yasaklamanın tabîi görüldüğü anlamına gelebilir. Sırtlan dışındaki yırtıcı hayvanların yenilmesi o toplumda mutad bir durum olsa idi sırtlanda olduğu gibi Hz. Peygamber veya ashâb tarafından yenilebileceği yönünde bazı görüş ve düşüncelerin beyan edilmiş ve bunların da rivayetlere yansımış olması beklenirdi. Yırtıcı hayvanlar leş yemeleri sebebiyle pek çok toplum tarafından yenilmeleri uygun bulunmamış, bu yönleri, insan tabiatına hoş gelmeyen, tiksinti uyandıran bir durum olarak

⁹¹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 184-185.

⁹² Tirmizî,

“Et’ime”,

4.

⁹³ İbn Mâce, “Sayd”, 14.

⁹⁴ Tirmizî, “Et’ime”, 4; İbn Mâce, “Sayd”, 14; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 9: 751.

⁹⁵ Ebû Dâvud, “Et’ime”, 33; Tirmizî, “Buyu”, 49; İbn Mâce, “Sayd”, 20.

görülmüştür. Hz. Peygamber'in yırtıcı hayvan etlerini yasaklamasında, bu hayvanların leş yemeleri sebebiyle hem tiksinti uyandırması hem de etlerinin insan sağlığına zararlı olduğu düşüncesinden hareket etmesi güçlü bir ihtimaldir. Fakat bu özelliklere sahip yırtıcı bir hayvan olan sırtlan hakkında hem Hz. Peygamber ve ashâbın, hem de muhaddis ve âlimlerin yenilebileceği yönünde beyanlarının bulunması, hayvan etlerinin yenilip yenilmemesinde en önemli faktörün örf olduğunu gösteren bir durumdur. Sırtlanla ilgili bu durum, Hz. Âişe, İbn Abbâs gibi sahabîlerden Kur'ân da yasaklananlar dışında yasak bulunmayacağı görüşünde olduklarına dair nakiller ve ihtilafın varlığına işaret eden diğer hususlar, Hz. Peygamber'in yırtıcılarla ilgili yasaklamasının mutlak tartışılmaz ve evrensel bir yasaklama olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir. Bütün bu hususlar, Hz. Peygamber'in yırtıcı hayvan etlerini yasaklamasında öncelikle örfe göre hareket ettiğini düşündürmekte ve insana zararlı olabilecek şeylerden kaçınmayı hedeflediği anlaşılmaktadır.

3. BESLENİŞ VE ÖLDÜRÜLÜŞ TARZLARI SEBEBİYLE YENİLMESİ YASAKLANANLAR

3.1. Cellâle ve Mucesseme

Rivayetler, aslen eti helal olan hayvanların besleniş ve öldürülüş tarzları sebebiyle yenilmesinin yasaklandığına dair bilgileri de ihtiva etmektedir. Biri beslenme diğeri öldürülme tarzına dayanan bu iki tür, rivayetlerde cellâle ve mucesseme lafızlarıyla konu edilmekte, cellâle beslenme, mucesseme öldürülme tarzı sebebiyle yasaklananları ifade etmektedir.

Cellâle, pislik/necâset/dışkı yiyen hayvanların ortak adıdır. Bir hayvanın cellâle olarak isimlendirilmesi aslî bir durum olmayıp, fazla miktarda pislik yediği dönemle alakalı geçici bir durumu ifade etmektedir. Hayvanın yediği pislüğün, etinin kötü kokmasına sebep olması sebebiyle, cellâlenin yenilmesi hoş görülmemiştir. Deve, inek, koyun, (sığır, davar) veya tavuk, kaz, ördek (kümes hayvanı) gibi hayvanlar da pislik yediklerinde bu sıfatla adlandırılmışlardır.⁹⁶ Cellâleyi, pislik yemeyi alışkanlık haline getiren, başka bir şey yemeyen, bu sebeple de eti kokan bir hayvan olarak tanımlayanlar da olmuştur.⁹⁷

Mucesseme öldürülmek üzere hedef olarak dikilen hayvandır.⁹⁸ Öldürülmesinde taş, ok, silah vb. aletler kullanılmaktadır.⁹⁹

Cellâle ve mucesseme ile ilgili rivayetler: Abdullah b. Abbâs'tan gelen rivayet: "Rasûlullah mucessemenin etini yemeyi yasakladı. Mucesseme, öldürülmek üzere hedef olarak dikilen hayvandır. Cellâlenin etini yemeyi ve sütünü içmeyi yasakladı."¹⁰⁰ ifadeleriyle nakledilmektedir. Hadisin diğer tariklerindeki ifadeler; "Rasûlullah mucessemeyi, cellâlenin sütünü ve kırbanın ağzından su içmeyi yasakladı."¹⁰¹, "Rasûlullah cellâlenin sütünü içmeyi yasakladı."¹⁰² şeklindedir.

⁹⁶ Hattâbî, *Me'âlimu's-sunen*, III, 236; Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 10: 259; Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, trc. Ahmet Efe v. dğr. (İstanbul: Risale Yayınları, 2015), 4:323.

⁹⁷ Serahsî, *Mebûât*, 11: 256.

⁹⁸ Tirmizî, "Et'ime", 24; Ebû Dâvud, "Et'ime", 25; Nesâî, "Dahâyâ", 44.

⁹⁹ Şevkânî, *Neclu'l-evtâr*, 10: 192.

¹⁰⁰ Tirmizî, "Et'ime", 24; Ebû Dâvud, "Et'ime", 25; Nesâî, "Dahâyâ", 44.

¹⁰¹ Tirmizî, "Et'ime", 24; Nesâî, "Dahâyâ", 44.

¹⁰² Ebû Dâvud, "Et'ime", 25.

1212 | Nejla Hacıoğlu. Etlerinin Yenilmesi Yasaklanan Hayvanlar İle İlgili Hadis ...

Abdullah b. Ömer'den gelen rivayetler: "Rasûlullah pislik yiyen (cellâle) deveye binmekten ve sütünü içmekten menetti."¹⁰³, "Hayber günü Rasûlullah ehli eşek etini yasakladı, cellâleye binmeyi de, etini yemeyi de yasakladı."¹⁰⁴ şeklindedir. Tirmizî, İbn Ömer'in ilk rivayetinin hasen garîb olduğunu belirtir.¹⁰⁵ Hâlid b. Velid'den: "Rasûlullah cellâlenin sütünü, etini ve onun üzerinde hacca ve umreye gitmeyi yasakladı."¹⁰⁶ rivayeti nakledilmiştir.

Kaynaklarda bunların dışında; "Rasûlullah cellâlenin etini yemekten ve sütlerini içmekten menetti."¹⁰⁷ "Rasûlullah pislik yiyen koyunun sütünü yasakladı."¹⁰⁸, "Rasûlullah pislik yiyen koyunun etini yasakladı."¹⁰⁹ şeklinde konu ile ilgili çeşitli rivayetler yer almaktadır.

Rivayetlerde etinin yenilmesi yasaklanan hayvanlardan mucsesmenin, boğazlanmadan öldürülmesi sebebiyle âyette açıkça haram kılınan meyte/leş hükmüne dahil olduğu açıktır. Yasaklanmasındaki diğer önemli sebep hayvanların eziyet edilerek keyfi bir şekilde öldürülmesidir. İslâm dini hayvan bedenine yapılan eza ve işkenceyi yasaklamıştır. Hz. Peygamber, hayvan bedenine eziyet anlamına gelen uygulamaları yasaklamış ve cezâî müeyyideler koymuştur. Hedef tahtası haline getirilerek ve işkence yapılarak ölen hayvanın (mucsesme) etinin yenmemesi, böyle yapanlara lanet edilmesi, uygulama esnasında uyarılmaları gibi hususlar bu müeyyideler arasında yer almaktadır.¹¹⁰ Hadis kaynaklarında herhangi bir hayvanın diri iken bazı organlarını kesmenin, bağlanıp hapsedilmiş olarak işkence etmenin ve canlı atış hedefi yapmanın Hz. Peygamber tarafından yasaklandığına dair bâblar oluşturulmuş olması bu konuya verilen önemi göstermektedir.¹¹¹

Hz. Peygamber'in, cellâle olarak vasıflandırılan hayvanları yasaklamasının pislik yeme illetine dayandığı açıktır. Deve, inek, koyun, (sığır, davar) veya tavuk, kaz, ördek gibi cellâle sınıfında yer alan hayvanların yenilmesi mutad olan hayvanlar olduğu, haklarında her hangi bir ihtilaf bulunmadığı malumdur. Üstelik bu hayvanların yenilmesi "behîmetu'l-en'âm"¹¹² tabiri ile Kur'ân tarafından tasdik edilmektedir. "Behîmetu'l-en'âm" lafzı ile genellikle yırtıcı olmayan hayvanlar ve kuşlar dışındaki hayvanlar kastedilmekte¹¹³, yenilmesi mutad olan deve, sığır ve koyun gibi hayvanlar bu sınıfa girmektedir.¹¹⁴

Nitekim bir cellâle türü olan tavukla ilgili Hz. Peygamber'in onu yediğine dair kaynaklarda yer alan rivayet şöyledir: Zehdem b. Mudarrib anlatıyor: "Ebû Mûsa'nın sofrasına bir tavuk

¹⁰³ Ebû Dâvud, "Et'ime", 25; Tirmizî, "Et'ime", 24.

¹⁰⁴ Ebû Dâvud, "Et'ime", 34; Nesâî, "Dahâyâ", 43.

¹⁰⁵ Tirmizî, "Et'ime", 24; Azîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bûd*, 10: 259.

¹⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 244

¹⁰⁷ Tirmizî, "Et'ime", 24; Ebû Dâvud, "Et'ime", 25.

¹⁰⁸ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 245.

¹⁰⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 8: 245.

¹¹⁰ Mehmet Dilek, "Hadislerde Hayvan Bedenlerine Eziyete Engel Olma Örnekleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/20 (Temmuz 2008): 210.

¹¹¹ Buhârî, "Zebâih ve Sayd", 25.

¹¹² el-Mâide 5/1; el-Hac 22/28, 30.

¹¹³ er-Râğib el-İsfahânî, *Mufredât Elfâzu'l-Kur'ân*, Thk. Safvân Adnân Dâvûdî, 3. Baskı (Beyrut: Dâru's-Şâmiyye, 1423/2002), 149.

¹¹⁴ el-Fahrûddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-kebîr*, 2. Baskı (Tahran: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 7: 164.

eti getirilmiřti. Sofradakilerden biri kenara çekildi. (Ebū Mūsa) “Neyin var” diye sordu. Adam: “Ben bu hayvanı (pis) bir řey yerken gördüm, tiksindim ve yememeye yemin ettim” cevabını verdi. Bunun üzerine Ebū Mūsa: “Yanař ve yel Zira ben, Rasūlullah’ın tavuk eti yediđini gördüm.” dedi ve ona yemini için kefarete vermesini emretti”¹¹⁵ Burada kiřisel bir tiksinden söz konusu olduđu anlařılmaktadır.

Nitekim geçmiş ulemâdan da pislik yiyen bu hayvanların yenilmeyeceğine dair bir görüş serdedilmemiş, pislik yiyen hayvanlarla ilgili uyarının doğrudan pisliklerin et ve süt üzerindeki etkisi ile alâkalı olduğu belirtilmiştir. Necâsetle beslenen hayvanların belli günlerde hapsedilip, başka yiyeceklerle beslendiğinde etinin temizleneceğine kanaat getirilmiştir. Etin pis sayılabilmesi için ileri sürülen şartlar ve etin temizlenebilmesi için gereken hapsedilme süresi konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Temizlenme için yıkamayı yeterli görenler de olmuştur. Kimi yediği yemin çoğu necâset olanları, bazıları da etin kokusu ve rengi değişmiş olanları “cellâle” saymıştır. Etin temizlenebilmesi için genellikle tavuk cinsi için üç, koyun cinsi için dört veya yedi deve ve inek cinsi için de on ile kırk güne kadar hapsedilmesi uygun görülmüştür. Abdullah b. Ömer pislik yiyen tavukların üç gün bekletilmesi yönünde görüş bildirmiştir.¹¹⁶ Sokaklarda gezen tavuğu yemenin bir sakıncasının olmadığı da belirtilmiştir. O pislik yese de , başka şeyler de yemesi sebebiyle etinin değişime uğramayacağı ve kokmayacağı kabul edilmiştir.¹¹⁷ Pislik yiyen develerin üzerine binilmesinin yasaklanması, kokusu ile insanları rahatsız etmeme gerekçesine dayandırılmıştır.¹¹⁸

Bu hayvanların yedikleri pis şeylerin etkisinin geçmesi amacıyla hapsedilme ve bekletilmesinin o dönemin imkanları çerçevesinde üretilmiş arıdırma yöntemleri olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde bu tür işlemlerin daha gelişmiş metotlarla gerçekteştirilebileceğinde şüphe yoktur. Sonuç olarak, cellâlenin etinin, sütünün ve üzerine binmenin yasaklanması, insan sağlığına zarar ve insana rahatsızlık veren şeylerden kaçınma amacına yönelik olması, mucsesemenin etinin yasaklanması ise meyte/leşin haram hükmünde olması ve hayvanlara eziyet ve zarar vermenin câiz görülmemesi ile açıklanabilir.

4. HZ. PEYGAMBER’İN ÖLDÜRÜLMESİNİ EMRETTİĞİ VE YASAKLADIĞI HAYVANLARLARIN HARAMLIĞI MESELESİ

Hadis rivayetleri arasında öldürülmesi emredilen/izin verilen ve öldürülmesi yasaklanan hayvanlar ile ilgili bazı rivayetler bulunmaktadır. Bu gruptakiler Hz. Peygamber’in yenilip yenilmeyeceği konusunda bir beyanı bulunmadığı hayvanlardır. Bu tür rivayetler genel olarak etlerinin yenilip yenilmemesi sözkonusu edilen hayvanlarla ilgili rivayetler arasında değil, bazı başka bölüm ve konular arasında yer almaktadır. İşlâm âlimlerinin bir kısmı, Hz. Peygamber’in bazı

¹¹⁵ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 26, “Eymân”, 1, 4, 18, “Megâzî”, 74,78; Müslim, “Eymân”, 3; Nesâî, *Sunen*, “Sayd”, 33.

¹¹⁶ İbn Ebî şeybe, *Musannef*, 8: 244; Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 236; Abdurrahmân el-Cezîrî, *el-Fıkh alâ mezâhibi’l-erbaa*, thk. Abdu’l-Humeyd Hicâzî- Emin el-Cezîrî (b.y. : şirketu Fennu’t-Tıbbâa, 1358/1939), 381; Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bûd*, 10: 259-260.

¹¹⁷ Serahsî, *Mebûât*, 11: 256.

¹¹⁸ Serahsî, *Mebûât*, 11: 256.

hayvanların öldürülmesini bazılarının da öldürülmemesini emretmesinden “Öldürülmesi yasaklanan ve öldürülmesi emredilen hayvanlar eti haram olanlardandır” şeklinde bazı prensipler çıkarılmışlar, bu türden yasaklamaları, o hayvanların yenilmeyeceğine bir delil olarak görmüşler ve rivayetlerde bu anlamda zikredilen hayvanları etleri haram olan hayvanlar grubuna dahil etmişlerdir.¹¹⁹

Öldürülmesi emredilen hayvanlarla ilgili rivayetler: Hz Âişe, Rasûlullah’ın: “Hayvanlardan beş tanesi vardır ki, bunların herbiri fâsıktır (zararlıdır). Harem bölgesinde olsun, Hill (harem dışı) bölgesinde olsun bunlar öldürülür. Karga, çaylak/dülengeç, akrep, sıçan, kelbi akûr (kuduz veya saldırgan köpek).”¹²⁰ buyurduğunu nakletmiştir. Başka bir rivayette siyah köpeğin öldürülmesi emredilmektedir.¹²¹ Hz. Âişe’nin naklettiği bu rivayetin farklı bir tariki şöyledir: “Rasûlullah beş muzir hayvanı; fare, akrep, karga, dülengeç ve kuduz köpeği hem ihramlı hem de ihramsız iken öldürmeyi emretti.”¹²² Bu hususta İbn Ömer’in: “Rasûlullah kargaya fâsık/zararlı dediği halde onu kim yiyebilir?”¹²³ dediği nakledilmektedir.

Sa’d b. Ebî Vakkâs’tan gelen rivayet: “Rasûlullah (zehirli) kertenkeleyi (vezğ-vezğ) öldürmeyi emretti.”¹²⁴ şeklindedir. Benzer bir rivayet Ebû Hureyre’den de nakledilmiştir.¹²⁵ Hz. Âişe’den: “Rasûlullah kertenkele için fuveysık (fasıkçık) dedi ama “öldürün” diye emrettiğini işitmedim.”¹²⁶ şeklinde bir rivayet nakledilmektedir.

İbn Ömer, Rasûlullah’ın: “Yılanları öldürün. Bilhassa sırtında iki siyah çizgisi olanı ve kısa kuyruklu yılanı öldürün, çünkü onlar gözü kör eder, hamile kadının karnındaki çocuğu düşürmeye sebep olur.”¹²⁷ buyurduğunu nakletmektedir. Bu rivayetin devamında ve farklı tariklerinde “Hz. Peygamber ev yılanlarını öldürmeyi yasakladı” ibaresi yer almaktadır.¹²⁸

Öldürülmesi emredilen hayvanlarla ilgili bu rivayetlerden bu hayvanların öldürülme gerekçelerinin insana zarar vermeleri olduğu anlaşılmaktadır. Öldürülme sebebinin zarar olduğunu bizzat Hz. Peygamber’in ifade ettiği görülmektedir. Rivayetlerde geçen fâsık ifadesi zararlı anlamına gelmektedir. Bu ifade ile “insanlara zararı dokunan, sıkıntı veren hayvanlar” kastedilmektedir. Öldürülmesi emredilen zehirli kertenkele ve zikredilen beş tür hayvan benzerleri olan haşerelerden daha zararlı oluşları sebebiyle rivayetlere konu olmuştur.¹²⁹ Kertenkele ile ilgili rivayetlerde kertenkelenin öldürülmesi emrinin bütün kertenkeleleri değil, zehirli ve zararlı olanlarını kapsadığı anlaşılmaktadır. Yılanın verdiği zararlar zikredilerek öldürülmesi emredilmiştir.

¹¹⁹ Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 638-639; Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 215-218; Mansûr Ali Nâsif, *et-Tâcu’l-câ mi’li’l-usûl fi ehâdisi’r-Rasûl* (Mısır: Matbaatu İsâ el- Bâbî el- Halebî, 1935), 3: 101.

¹²⁰ Buhârî, “Cezâu’s-Sayd”, 7; Müslim, “Hac”, 9; Tirmizî, “Hac”, 21; Nesâî, “Hac”, 113.

¹²¹ Dârimî, “Sayd”, 3.

¹²² Buhârî, “Cezâu’s-Sayd”, 7; Müslim, “Hac”, 9; Tirmizî, “Hac”, 21.

¹²³ İbn Mâce, “Sayd”, 19.

¹²⁴ Dârimî, “Edâhî”, 27.

¹²⁵ İbn Mâce, “Sayd”, 12.

¹²⁶ Buhârî, “Bed’u’l-Halk”, 14, “Cezâu’s-Sayd”, 7; İbn Mâce, “Sayd”, 12.

¹²⁷ Buhârî, “Megâzî”, 11; Ebû Dâvud, “Edeb”, 174; Tirmizî, “Ahkâm”, 2.

¹²⁸ Buhârî, “Megâzî”, 11; Ebû Dâvud, “Edeb”, 174; Tirmizî, “Ahkâm”, 2.

¹²⁹ Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 215.

Kuduz köpeğin öldürülme gerekçesinin zarar olması, siyah köpeklerin öldürülme gerekçelerinin de zarar esasına dayandığına işaret etmektedir.

Hz. Peygamber'in yenilip yenilmemesi konusunda her hangi bir söz sarfetmediği zararlı oluşları sebebiyle öldürülmelerini emrettiği bu hayvanlar hakkında bazı İslâm âlimlerinin etlerinin yenilemeyeceği hükmünü çıkarmalarının sebebi insanlara zarar veren bu hayvanların etlerinin de zararlı olabileceği, bir diğer sebebi ise bu türden zararlı hayvanların habîs (pis, iğrenç) görülmeleri olmalıdır. Etlerinin zehir veya başka zararlı unsurlar taşıması sebebiyle insana zararlı olan hayvanların haramlığı konusunda İslâm âlimleri arasında ihtilaf bulunmamakla beraber bu tür hayvanların insan sağlığına zarar vermediği takdirde yenilebileceğine dair görüşler de mevcuttur. Özellikle Mâlikîlerde bu görüş yaygındır. Mâlikîlerde meşhur kavle göre, mesela akrep, yılan, fare, kurbağa, karınca ve benzeri yer haşerelerini yemenin haramlığı zararlı oluşuna bağlanmış, bunlardan zarar görmeyen ve bu gibi şeyleri yemeyi alışkanlık haline getirmiş olan ve mideleri de bunları kabul eden toplulukların bunları yemeleri haram görülmemiştir. Sözgelimi yılanı kesmek ve zehirini akıtmak mümkün olur ve mide onu hiçbir zarar görmeyerek kabul ederse, yenmesi helal olur demişler, diğer haşereler içinde aynı durumun geçerli olduğunu belirtmişlerdir.¹³⁰

Öldürülmesi emredilen bu hayvanlarla ilgili Hz. Peygamber'in etlerinin yenilmeyeceğine dair bir beyanı bulunmamakta, İslâm âlimleri arasında bu hayvanları habîs/pis görerak haram olduğunu belirtenler olduğu gibi zararlı olmadığı takdirde etlerinin yenilebileceğini söyleyenlerin bulunduğu görülmektedir. Yiyeceklerin temiz/tayyib ve pis/habîs görülmesinde farklı görüşlerin bulunması, bu husustaki en belirleyici unsurun örf ve yeme alışkanlıkları olduğunu göstermektedir.

Öldürülmesi yasaklanan hayvanlarla ilgili rivayetler: İbn Abbas: "Rasûlullah, dört hayvanın; karınca, arı, hüdhüd (çavuşkuşu/ibibik) kuşu ve surad (göçegen/ağaçkakan) kuşunun öldürülmesini yasaklamıştır."¹³¹ rivayetini nakletmekte, aynı rivayet Ebû Hureyre tarafından da nakledilmektedir.¹³² Ebû Lubâbe'nin rivayeti: "Hz. Peygamber'den ev yılanlarını öldürmeyi yasakladığını işittim..." şeklindedir.¹³³ Abdurrahman b. Osman: "Bir tabîb Hz. Peygamber'in yanında bir ilacın yapımında kurbağadan istifade ettiğinden bahsetti. Bunun üzerine Rasûlullah kurbağanın öldürülmesini yasakladı."¹³⁴

Hattâbî, öldürülmesi yasaklanan hayvanın etinin haramlığını şöyle izah eder: "Bir hayvanın öldürülmesinin yasaklanması ona hürmet için veya bir zarar sebebiyle değilse, etinin haram kılınması sebebiyledir. Nitekim Rasûlullah eti yenilmeyen hayvanın öldürülmesini ve yeme dışında kesilmesini yasaklamıştır."¹³⁵ Hattâbî'ye göre rivayette öldürülmesi yasaklanan dört hayvandan, karıncanın öldürülmesi ile ilgili yasak, Süleymânî denilen zararsız veya zararı az olan bir tür ile ilgili olup bütün karıncaları kapsamamaktadır. Hüdhüd ve ağaçkakan etlerinin haramlığı

¹³⁰ Cezîrî, *el-Fıkh alâ mezâhibi'l-erbaa*, 380.

¹³¹ Ebû Dâvud, "Edeb", 176; İbn Mâce, "Sayd", 10; Dârimî, "Edâhî", 26.

¹³² İbn Mâce, "Sayd", 10.

¹³³ Buhârî, "Megâzî", 11.

¹³⁴ Ebû Dâvud, "Tıb", 11; İbn Mâce, "Sayd", 10; Dârimî, "Edâhî", 26.

¹³⁵ Hattâbî, *Me'âlimu's-sunen*, 3: 638-639.

sebebiyle, arı faydalı olduğu için yasaklanmıştır. Hüdhdüd pis kokar, cellâle durumundadır. Ağaçkakan ise Câhiliyye Arabının ses ve varlığıyla uğursuz olduğuna inandıkları bir hayvandır. Bazıları da surad (ağaçkakan) kelimesi, azaltma anlamına geldiğinden ismi sebebiyle ondan hoşlanmaz.¹³⁶ Ağaçkakanın öldürülmesinin yasaklanması Arapların onunla teşâumde bulunmaları sebebiyle kalplerindeki uğursuzluk inancının izalesi amacına bağlanmıştır.¹³⁷ Kurbağanın öldürülmesinin yasaklanması da “öldürmenin yasaklığı yemenin haramlığını gerektirir” kuralınca yenmesinin haramlığına delil görülmüştür.¹³⁸

Kanaatimizce Hz. Peygamber’in bir hayvanın öldürülmesini yasaklamasındaki en önemli sebep, o hayvanın zararsız oluşudur. Yarattılmış bütün canlılara zarar vermemek dinde bir asıldır. Kur’ân-ı Kerîm ve Sünnet’te buna delil olabilecek pek çok husus vardır. Aslanan öldürmemek ve canlılara zarar vermemek olup öldürme bir sebebe bağlıdır ve en önemli sebep de zararlı olma unsurudur. Öldürülmeleri yasaklanan hayvanları bildiren rivayette de karınca ve arı için zararsız olma ilkesi esas olmakla birlikte ağaçkakanın öldürülmesinin yasaklığının bir takım Câhiliyye inanışlarının reddine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Zehirli ve insana zarar veren yılanlar öldürülmesi emredilen hayvanlar arasında zikredilirken, zararsız olan ev yılanları, öldürülmeleri yasaklananlar arasında zikredilmiştir. Öldürülmesi yasaklanan hayvanlardan sadece hüdhdüdün pislik yemesi ve pis kokması onun etinin yenilmeme sebebi olabilir ve “Öldürülmesi yasak edilen hayvanların etlerinin yasak oluşu” kuralının kapsamına dahil edilmesi uygun olabilir. Ancak tekrar belirtmek gerekir ki “Öldürülmesi yasak edilen hayvanların etlerinin yasak oluşu” genel kabul görmüş bir kaide değildir. Bu tür hayvanların yenilebileceği ile ilgili görüşler de mevcuttur. Mesela Mâlikîler, rivayette zikredilen ağaçkakan, hüdhdüd ve kurbağanın yenilebileceğini ifade ederler.¹³⁹ Seleften bazılarının arı, hüdhdüd ve ağaçkakanı yemeyi helal gördükleri¹⁴⁰, Şa’bî’nin “Eğer aile halkım kurbağaları yemek isteselerdi, hiç tereddüt etmeden yedirirdim”, dediği, Hasan el-Basrî’nin (ö. 110/728) kaplumbağa yemekte bir beis görmediği bilgisi nakledilmiştir.¹⁴¹

Hız. Peygamber’in öldürülmesini emrettiği ve öldürülmesini yasakladığı hayvanların etlerinin haramlığı meselesi genel kabul görmüş bir kâide değildir. Bu grupta yer alan hayvanların yenilip yenilmemesi hususunda Hz. Peygamber’in herhangi bir beyanı mevcut olmadığı gibi âlimler arasında da ihtilaflar mevcuttur. Hz. Peygamber’in birtakım sebeplere dayanarak bazı hayvanların öldürülmelerini emrettiği ve zararsız hayvanların öldürülmelerini yasakladığı anlaşılmaktadır. Mâlikîlerin bu gibi hayvanları yemeyi alışkanlık haline getirenlerin zarar görmedikleri takdirde hemen hemen hepsinin yenilebileceği yönünde görüş bildirmiş olmaları hayvan etlerinin yenilip yenilmemesinde örfün belirleyici rolüne işaret etmektedir.

SONUÇ

İslâm’da helal ve haramı belirleme yetkisi aslî olarak Allah’a aittir. Ancak Allah tarafından Hz. Peygamber’e helal-haram kılma yetkisi tanınmıştır. Hz. Peygamber’in bu konudaki yetkisi

¹³⁶ Hattâbî, *Me’âlimu’s-sunen*, 3: 639.

¹³⁷ Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 216.

¹³⁸ Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 216.

¹³⁹ Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 216; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, 4: 321.

¹⁴⁰ Şevkânî, *Neylu’l-evtâr*, 10: 216.

¹⁴¹ Buhârî, “Zebâih ve Sayd”, 12.

mutlak bir yetki olmayıp, Kur'ân kaynaklıdır. Kur'ân'da Allah'ın koyduğu helal-haram, maruf-münker, tayyibat-habâis kavramlarına dâhil edilebilecek niteliktedir. Hz. Peygamber'in bazı hayvan etleri ile ilgili verdiği haram hükümlerinde habâisi esas aldığı anlaşılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'de hayvan etleri ile ilgili yasaklar, leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilen olmak üzere dört çeşit ile sınırlıdır. Hadis rivayetlerinin incelenmesi sonucunda, rivayetlerde "ehlî eşek" ve "yırtıcı hayvanlar, yırtıcı kuşlar" olmak üzere iki tür dışında herhangi bir hayvan etinin yasaklanmadığı anlaşılmıştır.

Hz. Peygamber'in Hayber Savaşı esnasında ehlî eşek etinin yenilmesini yasakladığına dair çok sayıda sahâbînin ittifak halindeki nakilleri bu yasağın gerçekteştiğini ispat etmektedir. Hz. Peygamber'in ehlî eşek etinin yenilmesine izin verdiğine dair mevcut iki rivayet ise sahih kabul edilse dahi zarurete dayalı bir izne delâlet etmektedir. Ehlî eşek etinin yasaklanması konusunda bir ihtilaf görünmemekle birlikte bu yasağın mutlak, değişmez bir yasak mı yoksa sebeplere bağlı geçici bir yasak mı olduğu konusu ihtilaflıdır. Bu yasağın geçici ve sebeplere dayalı bir yasak olduğunu kabul etmek daha makul görünmektedir. Çünkü bu yasaklamanın çeşitli sebeplere dayandığına dair bilgiler içeren pek çok rivayet mevcuttur ve bu dikkate alınması gereken bir durumdur. Bu hususta hemen hepsi sahâbenin değerlendirmelerine dayanan üç sebepten söz edilmektedir. Bunlar; yük taşımada kullanılıyor olması, pislik yemesi ve ganimet taksimi yapılmadan/vergisiz verilmeden kesilmesi/tüketilmesidir. Sahâbîlerin bu yasaklamada bir sebep aramaları bu yasağı anlamlandırma ihtiyacı duyduklarını göstermekte ve aynı zamanda yasağın mutlak ve değişmez olmadığına delâlet etmektedir.

Yırtıcı hayvanlarla ilgili yasaklamanın hangi bağlamda, ne zaman, nerede ve niçin gerçekteştiği ile ilgili, ne rivayetlerin yer aldığı kaynaklarda ne de şerhlerde herhangi bir açıklamaya rastlanmaktadır. Hz. Peygamber'in bu hayvanları leş yiyor olmaları sebebiyle yasaklamış olması güçlü bir ihtimaldir. Bu konuda dikkat çeken diğer önemli bir husus da rivayetlerde yırtıcı hayvanlar yasaklanmış iken yine yırtıcı bir hayvan olan sırtlanın yenilebileceği yönündeki rivayet ve görüşlerin mevcudiyetidir. Hz. Peygamber'in sırtlanın yenilebileceğine dair muhaddislerce sahih kabul edilen beyanları, Arapların sırtlan yedikleri ve sahâbîlerden bazılarının sırtlanın yenilmesini güzel bulduklarına dair bilgiler, hayvan etlerinin yenilip yenilmeyeceği hususunda örfün öncelikli ve belirleyici bir rolü bulunduğuna işaret etmektedir. Sırtlanla ilgili bu durum, Hz. Âişe ve İbn Abbâs'a yırtıcı hayvanların etleri sorulduğunda ilgili âyeti okuyarak, yasakların Kur'ân'da belirtilenlerle sınırlı olduğu görüşünde olduklarına dair nakiller ve ihtilafın varlığına işaret eden diğer hususlar, Hz. Peygamber'in yırtıcılarla ilgili yasaklamasının mutlak ve tartışılmaz bir yasaklama olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir.

Bu hayvanlar dışında hadis rivayetlerinde bahsi geçen diğer yasakların bir kısmı bazı hayvanların besleniş ve öldürülüş tarzlarından kaynaklanmaktadır. Pislik yiyen hayvanın etinin ve sütünün insan sağlığına zarar veren şeylerden kaçınma amacıyla, mucesseminin ise leşin haram hükmünde olması ve hayvanlara eziyet ve zarar vermenin câiz görülmemesi sebebiyle yasaklandığı anlaşılmaktadır. Yasakların bir kısmı da Hz. Peygamber'in öldürülmesini emrettiği ve yasakladığı bazı hayvanlarla ilgilidir. Hz. Peygamber'in bazı hayvanların öldürülmesini bazılarının da öldürülmemesini emretmesi, bu hayvanların etlerinin haram olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bu grupta yer alan hayvanların yenilip yenilmeyeceği hususunda Hz. Peygamber'in herhangi bir beyanı mevcut olmadığı gibi âlimler arasında da ihtilaflar mevcuttur. Hz. Peygamber'in birtakım

sebeplere dayanarak bazı hayvanların öldürölmelerini emrettiği ve zararsız hayvanların öldürölmelerini yasakladığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aynî, Bedruddîn Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed. *Umdetu'l-kârî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdullah Mahmûd Muhammed Ömer. 2. Baskı. 25 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009.
- Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hak. *Avnu'l-ma'bûd şerhi Suneni Ebî Dâvûd*. Nşr. Muhammed Abdulmuhsîn. Thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. 2. Baskı. 14 Cilt. Medine: Mektebetu's-Selefiyye, 1388/1968.
- Bardakoğlu, Ali. "Haramlar ve Helaller". *İlmihal*. 2: 29-193. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Bardakoğlu, Ali. "Haram". *İlmihal*. 1:174-182. Ankara: TDV Yayınları, 2006.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. *Sahîhu'l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Cezîrî, Abdurrahmân. *el-Fıkh alâ mezâhibi'l-erbaa*. Thk. Abdu'l-Humeyd Hicâzî - Emîn el-Cezîrî. b.y. : Şirketu Fennu't-Tıbbâa, 1358/1939.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fadl b. Behrâm. *Sunenu'd-Dârimî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Dilek, Mehmet. "Hadislerde Hayvan Bedenlerine Eziyete Engel Olma Örnekleri". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/20 (Temmuz 2008): 201-210.
- Ebû Dâvud, Suleymân b. el-Eş'as el-Ezdî es-Sicistânî. *Sunenu Ebî Dâvud*. Thk. Muhammed Avvâme. 3. Baskı. 5 Cilt. Medîne: Dâru'l-Yusr, 1431/2010.
- Erdoğan, Mehmet. *Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1995.
- Erdoğan, Mehmet. *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2017.
- Hamîdullah, Muhammed. "Hayber". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17: 20-22. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hattâbî, Ebû Suleymân Hamed b. Muhammed. *Me'âlimu's-sunen şerhu Suneni Ebî Dâvud*. Thk. Muhammed Subhî b. Hasen Hallâk Ebû Mus'ab. 3 Cilt. Riyâd: Mektebetu'l- Maârif, 1431/2010.
- İbn Âşûr, Muhammed Tahir. *İslam Hukuk Felsefesi*. Trc. Vecdi Akyüz. Mehmet Erdoğan. İstanbul: İklim Yayınları, 1987.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Musannef*. Thk. Hamed b. Abdullah - Muhammed b. İbrâhîm. 2. Baskı. 16 Cilt. Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1428/2007.
- İbn Hacer el- Askalânî, Ahmed b. Ali. *Fethu'l- bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdu'l-Azîz b. Abdullah b. Bâz - Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 15 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1424/2004.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Hazm el-Endülüsî. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. 8 Cilt. y.y. : Matbaatu's-Saâde, 1345.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb (Şerhi) *Avnu'l- ma'bûd şerhi Sunen-i Ebî Dâvud*. Nşr. Muhammed Abdulmuhsîn. Thk. Abdurrahmân Muhammed Osmân. 2. Baskı. 14 Cilt. Medine: Mektebetu's- Selefiyye, 1388/1968.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb *İ'lâmu'l-muvakkîn an Rabbi'l-âlemîn*. 7 Cilt. Riyâd: Dâru İbnu'l-Cevziyye, 1423.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sunenu İbn Mâce*. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- İltaş, Davut. "Tahâvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39: 385-388. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- İsfahânî, er-Râğîb. *Mufredât Elfâzu'l-Kur'ân*. Thk. Safvân Adnân Dâvûdî. 3. Baskı. Beyrut: Dâru's-Şâmiyye, 1423/2002.

- Kahraman, Abdullah. "İslam'da Helal ve Haram'ın Yeri ve Fıkıh Usulü Açısından Temellendirilmesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 20 (Ekim 2012): 43-69.
- Karadâvî, Yusuf. *İslam'da Helal ve Haram*. Trc. Mustafa Varlı. Ankara: Hilal Yayınları, 1970.
- Karadâvî, Yusuf. *Sünneti Anlamada Yöntem*. Trc. Bünyamin Erul. Kayseri: Rey Yayınları, 1998.
- Karaman, Hayreddin. *Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1987.
- Kırbaşoğlu, M. Hayri. *İslam Düşüncesinde Sünnet*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- Koca, Ferhat. "Haram". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16: 100-104. İstanbul: TDV Yayınları, 1997
- Mansûr Ali Nâsif. *et-Tâcu'l-câmi' li'l-usûl fi ehâdîsi'r-Rasûl*. 5 Cilt. Mısır: Matbaatu İsâ el- Bâbî el- Halebî, 1935.
- Muslim b. Haccâc, Ebu'l-Huseyn b. Müslim el-Kuşayrî en-Neysâbûrî. *Sahîhu Muslim*. Nşr. Muhammed Fuâd Abd-
dubâki. 3 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali. *Sunenu'n-Nesâî*. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Râzî, el-Fahrudîn. *et-Tefsîru'l-kebîr*. 2. Baskı. 28 Cilt. Tahran: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- San'ânî, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef*. Thk. Hubeybu'r-Rahmân el-A'zamî. 12 Cilt. Beyrut: Meclisu'l-İlmî, 1390/1970.
- Serahsî, Şemsuddîn. *Kitâbu'l-Mesbût*. 2. Baskı. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l- Ma'rife, ts.
- Sibâî, Mustafa. *es-Sunne ve mekânetuhâ fi't-teşrî'l-İslâmî*. Kahire: Mektebetu Dâru'l-Arûbe, 1961.
- Şener, Mehmet. "Hayvan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17: 92-98. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylu'l-evtâr min esrâri Munteka'l-ahbâr*. Thk. Ebû Muâz Târik b. Av-
dullâh b. Muhmed. 2. Baskı. 12 Cilt. Riyâd: Dâru İbn Kayyim, 1429/2008.
- Tahâvî, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Selâme b. Abdulmelik el-Ezdî. *Şerhu Me'âni'l-âsâr*. Thk. İbrâhîm
Şemsuddîn. 2. Baskı. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1428/2007.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sunenu't-Tirmizî*. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1401/1981.
- Usmânî, Muhammed Taqî. *Sünnetin Bağlayıcılığı*. Trc. İbrahim Kutluay. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2010.
- Ünal, İsmail Hakkı. "Sünnet: Çağlarüstü Örneklilik". *İslam'a Giriş-Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar*-. 67-80. Ankara: DİB Yayınları, 2006.
- Ünal, Yavuz. *Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2010.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Zuhaylî, Vehbe. *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*. Trc. Ahmet Efe - Beşir Eryarsoy- H. Fehmi Ulus - Abdurrahim Ural -
Y. Vehbi Yavuz - Nurettin Yıldız. İstanbul: Risale Yayınları, 2015.
- Wikiwand. "Avcı". Erişim: 20 Mart 2018. <http://www.wikiwand.com/tr/Avcı>
- Wikiwand. "Asil Sırtlan". Erişim: 15 Haziran 2018. <http://www.wikiwand.com/tr/Asil-sirtlan>